

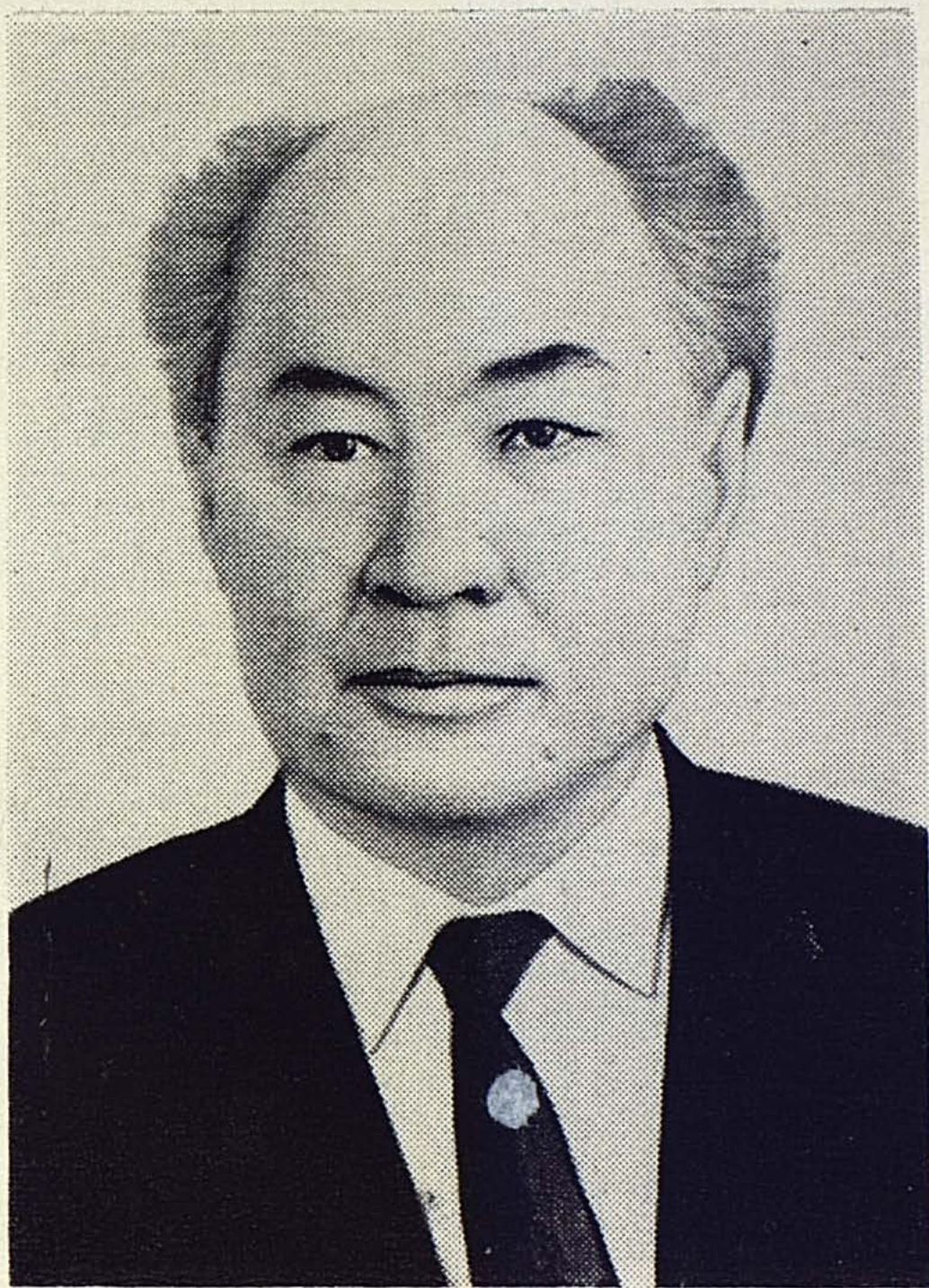
АКАДЕМИЯ НАУК
КАЗАХСКОЙ ССР

Алькей
Хаканович
МАРГУЛАН

БИБЛИОГРАФИЯ УЧЕНЫХ КАЗАХСТАНА

A. M. ...

Қазақстан ғалымдарының биобиблиографиясына материалдар

ӘЛКЕЙ
ХАҚАНҰЛЫ
МАРҒҰЛАН

ҚАЗАҚ ССР-інің «ҒЫЛЫМ» БАСПАСЫ

АЛМАТЫ • 1984

Материалы к биобиблиографии ученых Казахстана

АЛЬКЕЙ
ХАКАНОВИЧ
МАРГУЛАН

ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА» КАЗАХСКОЙ ССР

АЛМА-АТА. 1984

Б а с р е д а к т о р
Қазақ ССР Ғылым академиясының академигі
З. А. Ахметов

Жауапты редактор
Қазақ ССР Ғылым академиясының академигі
Ж. М. Әбділдин

Құрастырушылар:
Ш. Н. Көлбаева, Д. Н. Қазбекова

Главный редактор
академик Академии наук Казахской ССР
З. А. Ахметов

Ответственный редактор
академик Академии наук Казахской ССР
Ж. М. Абдильдин

Составители:
Ш. Н. Кульбаева, Д. Н. Казбекова

© Издательство «Наука» Казахской ССР, 1984

О Қ Ы Р М А Н Д А Р Е С І Н Е

Қазақстан ғалымдарының биобиблиографиялары сериясының жалғасы болып табылатын бұл көрсеткіш Қазақ ССР Ғылым академиясының академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ССР-інің еңбек сіңірген ғылым қайраткері, көрнекті ғалым, археолог, этнограф, шығыстанушы, тарихшы, әдебиетші Әлкей Хаканұлы Марғұланға арналған.

Биобиблиографияға ғалымның өмірі мен қызметін сипаттайтын мәліметтер, оның жариялаған еңбектері және ол туралы әдебиеттер енгізілген.

Көрсеткіш материалы хронологиялық тәртіппен орналасқан, әр жылдың көлемінде алфавит ретімен: алдымен қазақша, одан кейін орысша, одан әрі басқа тілдерде жарияланған еңбектері беріліп отыр.

Еңбектердің алфавиттік және бірлесіп жазған авторлардың есім көрсеткішінде сілтемелер хронологиялық көрсеткіштегі еңбектердің реттік санында берілген.

К ЧИТАТЕЛЯМ

Предлагаемый указатель — продолжение серии библиографий ученых Казахстана — посвящен академику Академии наук Казахской ССР, доктору филологических наук, профессору, заслуженному деятелю науки Казахской ССР, видному ученому во многих областях знаний — археологии, этнографии, востоковедении, истории, филологии — Алькею Хакановичу Маргулану.

Библиография включает материалы, характеризующие жизнь и деятельность ученого, его публикации и литературу о нем.

Материал в указателе расположен в хронологическом порядке, в пределах каждого года — по алфавиту: сначала идут работы, опубликованные на казахском языке, затем на русском и далее — на других языках.

В алфавитном указателе трудов и именном указателе соавторов ссылки даются на порядковые номера работ, помещенных в хронологическом указателе трудов.

ҚАЗАҚ ССР ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ АКАДЕМИГІ Ә. Х. МАРҒҰЛАНЫҢ ӨМІРІ МЕН ҚЫЗМЕТІНІҢ НЕГІЗГІ КЕЗЕҢДЕРІ

Әлкей Хақанұлы Марғұлан 1904 ж. 11 майда Павлодар облысы, Баянауыл ауданының (бұрынғы Ақбеттау болысы) № 2 ауылында туған.

1915 ж. Баянауылда үш кластық орыс мектебіне түсті.

1919—1920 жж. Павлодар қаласындағы мұғалімдік курста оқиды.

1920—1921 жж. Баянауыл аудандық I-дәрежелі екінші Далбы мектебінде мұғалім болды.

1921—1925 жж. Семейдегі педагогикалық техникумның тыңдаушысы. «Таң» журналы мен «Қазақ тілі» газетінің редакцияларында қызмет атқарды.

1925—1929 жж. Ленинградтағы Шығыс институтының филология факультетінің студенті.

1926—1927 жж. СССР Ғылым академиясының Одақтас және автономиялық республикаларды зерттеу жөніндегі ерекше комитеті Қазақстан және Алтай экспедицияларының жұмысына қатынасты.

1930—1931 жж. Қазақ ССР Оқу ағарту комиссариатының жанындағы терминологиялық комиссияның ғылыми секретары.

1931—1934 жж. Ленинградтағы Мемлекеттік материалдық мәдениет тарихы академиясының аспиранты.

1931—1935 жж. Шығыс институтының оқытушысы.

1936—1938 жж. Москвадағы материалдық мәдениет тарихы институтының стажеры және ғылыми қызметкері.

1939—1941 жж. СССР Ғылым академиясының Қазақ филиалы Тарих институтының аға ғылыми қызметкері.

1941—1946 жж. СССР ҒА Қазақ филиалы Тарих, бөлімі меңгерушісі.

1942 ж. Қазақ ССР Жоғарғы Советі грамотасымен наградталды.

1943 ж. Тарих ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін алу үшін «Хандар жарлығының тарихи маңызы» деген тақырыпта диссертация қорғады.

1944 ж. Қазақ ССР Жоғарғы Советі грамотасымен наградталды.

1945 ж. «1941—1945 жж. Ұлы Отан соғысындағы ерлік еңбегі үшін» медалімен наградталды.

— Филология ғылымдарының докторы дәрежесін алу үшін «Қазақ халқының эпикалық жыр-дастандары» деген тақырыпта диссертация қорғады.

1945 ж. СССР Ғылым академиясының Құрмет грамотасымен наградталынды.

1946 ж. Қазақ ССР Ғылым академиясының корреспондент-мүшесі болып сайланды.

1946—1947 жж. Қазақ ССР Ғылым академиясының Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих, археология және этнография институтының археология секторының меңгерушісі.

1947—1950 жж. Қазақ ССР Ғылым академиясының Тарих, археология және этнография институтының археология секторының палеолит бөлімінің меңгерушісі.

1950—1951 жж. Қазақ ССР Ғылым академиясының Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих, археология және этнография институтының археология секторының меңгерушісі.

1951—1953 жж. Қазақ ССР Ғылым академиясының Тарих, археология және этнография институтының аға ғылыми қызметкері.

1953—1955 жж. Қазақ ССР Ғылым академиясының Архитектура, құрылыс және құрылыс материалдары институтының аға ғылыми қызметкері.

1955 ж. Қазақстан ЛКЖО Орталық Комитетінің Құрмет грамотасымен наградталды.

1955—1958 жж. Қазақ ССР Ғылым академиясының Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих, археология және этнография институтының аға ғылыми қызметкері.

1958—1976 жж. Қазақ ССР Ғылым академиясының Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих, археология және этнография институтының этнография бөлімінің меңгерушісі.

1958 ж. Қазақ ССР Ғылым академиясының толық мүшесі (академигі).

1960 ж. Профессор атағы берілді.

1961 ж. Қазақ ССР-інің еңбек сіңірген ғылым қайраткері атағы берілді.

1964 ж. Қазақ ССР Жоғарғы Советі Құрмет грамотасымен наградталды.

1967 ж. «Орталық Қазақстанның көне мәдениеті» атты монографиясы үшін Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Қазақ ССР Ғылым академиясының сыйлығына ие болды.

1967 ж. Ленин орденімен наградталды.

1970 ж. «Ерлік еңбегі үшін. Владимир Ильич Лениннің туғаны-а 100 жыл толуы құрметіне» медалімен наградталды.

1973 ж. Қазақ ССР Жоғарғы Советінің Құрмет Грамотасымен наградталды.

1974 ж. Еңбек Қызыл Ту орденімен наградталды.

1976 жылдан Қазақ ССР Ғылым академиясының Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Тарих, археология және этнография институтының этнография бөлімінің аға ғылыми қызметкері.

1982 ж. Қазақ ССР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты атанды.

1984 ж. Халықтар достығы орденімен наградталды.

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКАДЕМИКА АКАДЕМИИ НАУК КАЗАХСКОЙ ССР А. Х. МАРГУЛАНА

Алькей Хаканович Маргулан родился 11 мая 1904 г. в ауле № 2 Акпеттинской волости, ныне Баянаульский район Павлодарской области.

1915 г. Поступил в трехклассную русскую школу.

1919—1920 гг. Учился на учительских курсах в г. Павлодаре.

1920—1921 гг. Учитель 2-й Далбинской школы I ступени в Баянаульском районе.

1921—1925 гг. Слушатель Семипалатинского педагогического техникума и сотрудник редакций журнала «Таң» и газеты «Қазақ тілі».

1925—1929 гг. Студент филологического факультета Восточного института г. Ленинграда.

1926—1927 гг. Принимает участие в Казахстанской и Алтайской экспедициях Особого комитета по исследованию союзных и автономных республик АН СССР.

1930—1931 гг. Ученый секретарь Терминологической комиссии Казнаркомпроса, г. Алма-Ата.

1931—1934 гг. Аспирант Государственной Академии истории материальной культуры (ГАИМК) в г. Ленинграде.

1931—1935 гг. Преподаватель Ленинградского восточного института.

1936—1938 гг. Стажер, научный сотрудник Института истории материальной культуры АН СССР, г. Москва.

1939—1941 гг. Старший научный сотрудник Института истории Каз ФАН СССР.

1941—1946 гг. Заведующий сектором истории Каз ФАН СССР.

1942 г. Награжден Грамотой Верховного Совета Казахской ССР.

1943 г. Защитил диссертацию на соискание ученой степени кандидата исторических наук на тему «Историческое значение ярлыков и пайцзе».

1944 г. Награжден Грамотой Верховного Совета Казахской ССР.

1945 г. Награжден медалью «За доблестный труд в Великой Отечественной войне. 1941—1945 гг.».

— Защитил диссертацию на соискание ученой степени доктора филологических наук на тему «Эпические сказания казахского народа».

— Награжден Почетной грамотой АН СССР.

1946 г. Избран членом-корреспондентом АН КазССР.

1946—1947 гг. Заведующий сектором археологии Института истории, археологии и этнографии АН КазССР.

1947—1950 гг. Заведующий отделом палеолита сектора археологии Института истории, археологии и этнографии АН КазССР.

1950—1951 гг. Заведующий сектором археологии Института истории, археологии и этнографии АН КазССР.

1951—1953 гг. Старший научный сотрудник Института истории, археологии и этнографии АН КазССР.

1953—1955 гг. Старший научный сотрудник Института архитектуры, строительства и стройматериалов АН КазССР.

1955 г. Награжден Почетной грамотой ЦК ЛКСМ Казахстана.

1955—1958 гг. Старший научный сотрудник отдела археологии Института истории, археологии и этнографии АН КазССР.

1958—1976 гг. Заведующий отделом этнографии Института истории, археологии и этнографии им. Ч. Ч. Валиханова АН КазССР.

1958 г. Избран действительным членом (академиком) АН Казахской ССР.

1960 г. Присвоено звание профессора.

1961 г. Присвоено звание заслуженного деятеля науки Казахской ССР.

1964 г. Награжден Почетной грамотой Верховного Совета Казахской ССР.

1967 г. Удостоен премии АН КазССР им. Ч. Ч. Валиханова за книгу «Древняя культура Центрального Казахстана».

1967 г. Награжден орденом Ленина.

1970 г. Награжден медалью «За доблестный труд. В ознаменовании 100-летия со дня рождения В. И. Ленина».

1973 г. Награжден Почетной грамотой Президиума АН КазССР.

1974 г. Награжден орденом Трудового Красного Знамени.

С 1976 г. Старший научный сотрудник отдела этнографии Института истории, археологии и этнографии им. Ч. Ч. Валиханова АН КазССР.

1982 г. Стал лауреатом Государственной премии Казахской ССР.

1984 г. Награжден орденом Дружбы народов.

ҚАЗАҚ ССР ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ АКАДЕМИГІ Ә. Х. МАРҒҰЛАНЫҢ ҒЫЛЫМИ, ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ҚОҒАМДЫҚ ҚЫЗМЕТІ ТУРАЛЫ ҚЫСҚАША ШОЛУ

1984 жылдың май айында Қазақ ССР Ғылым академиясының академигі, филология ғылымының докторы, профессор, Қазақ ССР-інің еңбек сіңірген ғылым қайраткері, белгілі ғалым-археолог, этнограф, шығысты зерттеуші, тарихшы, филолог Әлкей Хақанұлы Марғұланның туғанына 80 жыл, ғылыми, педагогикалық және қоғамдық қызметіне 60 жыл толды.

Ә. Х. Марғұлан 1904 жылы 11 майда Павлодар облысы, Баянауыл ауданы бұрынғы Ақбеттау болысының № 2 ауылында кедей шаруа семьясында дүниеге келді. Алғашқыда ауылдық мектепте оқып, бастауыш білім алды. 1915 ж. Баянауылда ауылдық қоғам ұйымдастырған үш кластық орыс мектебіне түсті. 1919 жылдың соңында Павлодар қаласындағы мұғалімдік курсқа түсіп, оны 1920 жылы бітіргеннен кейін туған аулына қайта оралып, 1-дәрежелі 2-Далбы мектебінде мұғалім болып істеді. Білімнің әлі де жеткіліксіздігін сезген ол 1921 жылы Семейдегі педагогикалық техникумға түсіп, оны 1925 жылы ойдағыдай бітіріп шықты.

Семейде оқып жүрген кезінде Әлкей Хақанұлы «Таң» журналы, «Қазақ тілі» газетінің редакцияларымен тығыз байланыста болып, олардың тапсырмаларын орындап тұрды. Семей қаласында ол Мұхтар Омарханұлы Әуезовпен танысып, олардың қалтқысыз достығы ұзақ жылдарға созылды. 1925 жылы М. О. Әуезовтің ақыл-кеңесі бойынша Ә. Х. Марғұлан Ленинградқа барып, ондағы Шығыс институтының филология факультетіне оқуға түседі. Бұл институтта оқи жүріп, ол Ленинград университеті мен Өнер тарихы институтында лекциялар тыңдайды. Ә. Х. Марғұланның ұстаздарының қатарында еліміздің көптеген белгілі ғұлама-ғалымдары болды. Оның ішінде әсіресе Орта Азия тарихы мен археологиясы жайында академик В. В. Бартольдтың, Индия фольклоры мен өнері туралы академик С. Ф. Ольденбургтың, араб тарихи әдебиеті туралы академик И. Ю. Крачковскийдің, тіл білімінің тарихы мен теориясы туралы

академик Н. Я. Маррдың, Орта Азиядағы түркі халықтарының әдебиеті жайында академик А. Н. Самойловичтың лекциялары, сонымен бірге академиктер: В. В. Струве, Б. Я. Владимирцов, И. И. Мещанинов, В. Л. Щерба және Е. Э. Бертельс, С. Е. Малов, Б. М. Эйхенбаум сияқты белгілі ғалымдардың мазмұнды лекциялары Ә. Х. Марғұланның жан-жақты, терең білім алуына көмектесіп, ондағы ғылымға деген өлшеусіз құштарлықты оятты.

Ленинградта оқи жүріп, Ә. Х. Марғұлан сан ғылымдар негіздерін жете меңгерумен бірге қазақ халқының тарихы мен мәдениетін жан-жақты зерттеп, қыруар әдеби және архив деректерін жинады. Осы жылдарда ол көркем әдебиет саласында да біраз іс тындырды. Оның аудармасы бойынша қазақ қауымы орыстың және шетел жазушыларының көркем шығармаларымен танысты.

1926—1927 жылдары ол СССР Ғылым академиясының одақтас және автономиялық республикаларды зерттеу жөніндегі Ерекше комитеті академик А. Е. Ферсманның және профессор С. И. Руденконың басшылығымен ұйымдастырған Қазақстан және Алтай экспедицияларының жұмысына қатынасты. Ә. Марғұланның қазақ мәдениеті мен тұрмысын, әдет-ғұрпын, салт-санасын жетік білетіндігі экспедицияның антропологиялық отрядының жұмысына өлшеусіз септігін тигізді. Экспедициялық зерттеудің нәтижесі ретінде оның наймандар мен адайлар туралы жазған алғашқы ғылыми мақалалары да кезінде баспа жүзін көрді.

1929 жылы Ә. Х. Марғұлан Абай творчествосы туралы жазылған диплом жұмысын ойдағыдай қорғап, институтты бітірді. Институтты бітірген соң ол Қазақ ССР Оқу ағарту Комиссариатының жанындағы Жаңа алфавит комитетінде қызмет істейді. 1931 жылы Әлкей Хақанұлы Ленинградтағы Мемлекеттік материалдық мәдениет тарихы академиясының аспирантурасына түседі. Мұнда ол аспирантурада оқи жүріп, академик С. Ф. Ольденбургтың және СССР ҒА корреспондент-мүшесі А. Ю. Якубовскийдің басшылығымен Шығыс елдеріне байланысты деректерді зерттейді, Шығыс Түркістан археологиясы мен өнері бойынша маманданады, еліміздің көрнекті археолог ғалымдары С. И. Руденко, М. П. Грязнов, А. А. Миллер, Н. И. Репниковтер басқарған бірнеше археологиялық экспедициялардың жұмысына қатынасады.

Кандидаттық диссертация есебінде Ә. Х. Марғұлан өте қиын және осы уақытқа дейін өзінің ғылыми мәнділігін жоймаған «Хандар жарлығының тарихи маңызы» атты соны тақырыпты таңдады. Шын мәнісінде бұл зерттеу қыпшақтардың жазба ескерткіштерін зерттеудің ең алғашқы бастамасы болатын. Әлкей Хақанұлы қыпшақ проблемасын қазақ халқының шығу тегінің шешуші кілті есебінде

бағалай отырып, оны осы уақытқа дейін өз назарынан әсте тыс қалдырмайды. Қыпшақ проблемасы тек қазақ халқының этникалық тарихымен ғана емес, сонымен бірге Орталық және Орта Азия, Оңтүстік-шығыс Европада мекендейтін көптеген түрік тілдес халықтардың тарихымен де тығыз байланыстылығы баршаға аян. Олай болса Ә. Х. Марғұланның және оның көптеген шәкірттерінің қыпшақтар туралы зерттеулерінің Евразияның басқа да көптеген халықтарының тарихына бірдей қатысы бар. 1943 жылы ол кандидаттық диссертациясын ойдағыдай қорғап шықты.

1936 жылдан 1938 жылға шейін ол стажер, сонан кейін СССР ҒА Қазақ филиалы Тарих институтының ғылыми қызметкері. 1938 жылы СССР ҒА Президиумының ұйғаруы бойынша СССР ҒА Қазақ филиалына жіберілді. Содан бері ол СССР ҒА Қазақ филиалында, кейін Қазақ ССР Ғылым академиясы болып құрылған филиал жүйесінде үздіксіз қызмет атқарады. 1941—1946 жж. ол тарих секторын басқарды, 1946—1951 жылдары археология секторын, ал 1957 жылдан 1976 жылдарға дейін Қазақ ССР ҒА Ш. Уәлиханов атындағы Тарих, археология және этнография институтының этнография бөлімін басқарды. 1976 жылдан ол палеолит бөлімінің аға ғылыми қызметкері.

Академик Ә. Х. Марғұлан қазақ халқының этникалық тарихын, материалдық және рухани мәдениетін ғылыми тұрғыда өте терең және кең ауқымда зерттейтін үлкен ғұлама. Бұған көп жағдайда оның Ленинградта оқыған кезінде сан ғылымдар саласын жете меңгеріп, лингвистика, филология, өнер, тарих, археология және этнография пәндерінің ойына тоқыған қыруар білім, таным қорларының молдығының көмектескендігі даусыз. Сайып келгенде мұның бәрі оның табиғи ақыл-ой парасаты, ерен еңбекқорлығымен берік ұштасып, Ә. Х. Марғұланның Қазақстан ғылымының көптеген салаларының, атап айтқанда қола дәуірі мен орта ғасырлық археологияның, Қазақстан жерінде мекендеген көне халықтар тарихының, қазақ халқының мәдениет және өнер тарихының, этнографиясы мен археологиясының негізін салушы құрметіне бөленуі әбден заңды.

Ә. Х. Марғұлан 40-жылдардың басынан бастап көне жазба ескерткіштерді және қазақ халқының рухани мәдениетін, фольклорын жан-жақты зерттеумен бірге Қазақстан жеріндегі археологиялық ескерткіштер комплексін іздестіру, табу және зерттеу ісін алғашқылардың бірі болып бастады. Тікелей Әлкей Хақанұлының ынта-жігері арқасында Қазақстанның шөлді даласының түкпір-түкпіріне бірнеше археологиялық және этнографиялық экспедициялар ұйымдастырылды. Ә. Х. Марғұлан Қазақстан жеріндегі көне сауда жолдары мен көш соқпақтарын бойлай өтіп, кең-байтақ шөлді далалардан, құлазыған құмдардан ондаған жаңа археологиялық ескерткіштер тауып, олар-

ды ғылыми тұрғыда жан-жақты зерттеп, ғылым әлеміне белгілі болды. Ә. Х. Марғұланның ғылыми ізденістерінің нәтижесінде Қазақстанда археологиялық және этнографиялық зерттеулердің берік іргетасы қаланып, Қазақстанда тегеурінді көне мәдениеттің ізі табылды. Бұрынғы көптеген зерттеушілер мен саяхатшылардың Қазақстан жерін ежелден бері көшпенділердің бірнеше көш жолдары ғана кесіп өтетін тіршіліксіз құба жон деген пікірлерінің теріс екендігі дәлелденді. Қазақстан жерінде тіршіліктің, көне мәдениеттің болғандығын, бірақ әр түрлі жағдайларға байланысты олар үзіліп, көне қоныстарды құм басқанын ғылыми тұрғыда анықтады. Оңтүстік Қазақстандағы Сыр, Талас және Шу өзендерінің бойынан көне қола мәдениеттің іздерін ашты. Отырар, Тараз, Сайрам және Сығанақ қалаларында археологиялық қазба жұмыстарын жүргізумен бірге сан алуан көне аңыз әңгімелер, ертегілер мен эпикалық жырлар нұсқаларын ел арасынан көптеп жинады, қазақтың материалдық және рухани мәдениетімен де жіті шұғылданды.

Оның жан-жақты жүргізген археологиялық және этнографиялық зерттеулерінің нәтижесі 1950 жылы басылып шыққан Қазақстандағы көне қалалар тарихы жайындағы көлемді монографиялық еңбегі болды¹. Бұл кітапта бірінші рет көне Қазақстандағы барлық қала цивилизациясының негізгі орталықтарына түгелдей жан-жақты ғылыми сипаттама, терең талдау жасалған. Қазақстанда бір-бірімен тығыз байланысты әр түрлі мәдени-шаруашылық типтердің болғандығын да Ә. Х. Марғұлан бірінші рет күн тәртібіне қойып, оны жан-жақты зерттеудің қажеттігін уағыздады. Ол кезде Қазақстанның археологиялық зерттеу тұрғысында ғылым үшін берері болымсыз деушілер пікірі басым болғандықтан да, оның бұл саладағы ғылыми зерттеулерінің маңызы аса зор болды. Сондықтан да Ә. Х. Марғұланды Қазақстандағы археология ғылымының негізін салушылардың бірі деуіміз әбден орынды.

Ә. Х. Марғұланның көп жылдар бойы қазақ халқының мәдениет тарихы жайында жүргізген сан қырлы зерттеулерінің нәтижесі есебінде ол 1945 жылы «Қазақ халқының эпикалық жырлары»² туралы докторлық диссертация қорғады, бірнеше ғылыми еңбектер жарияланды. Әлкей Хақанұлының қазақ халқының мәдениеті мен тұрмысын, әдет-ғұрып, салт-санасын жан-жақты терең білгірлігі, көшпенділік

¹ Марғұлан А. Х. Из истории городов и строительного искусства древнего Казахстана. Алма-Ата, 1950.

² Марғұлан А. Х. Эпические сказания казахского народа: Дис. ... канд. филол. наук. Алма-Ата, 1945.

өмірдің қыр-сырына қанықтығы оның эпикалық жанрдағы зерттеулерінің жан-жақтылығы мен ғылыми тереңдігінің басты шарты болды.

1946 жылы СССР Ғылым академиясының Қазақ филиалы Қазақ ССР Ғылым академиясына айналды да, республиканың көрнекті ғұлама ғалымы Ә. Х. Марғұлан академияның корреспондент-мүшесі, ал 1958 жылы толық мүшесі болып сайланды. 1960 жылы оған профессор атағы берілді.

Соғыстан кейінгі жылдарда Ә. Х. Марғұланның негізгі ғылыми зерттеу жұмысы көне мәдени ескерткіштерге өте бай, бірақ шын мәнісінде әлі зерттелмей, ғылым үшін беймәлім болып келген Орталық Қазақстанмен тікелей байланысты болды. Бұл атырапта ежелден бері жаңа заманға дейін мекендеген халықтар туралы антиалық және орта ғасырлық тарихи жазба ескерткіштерде ешбір мағлұматтардың жоқтығы баршаға белгілі жай. Сондықтан да бұл кең атыраптың зерттелмегендігі және ол туралы тарихи көне жазба деректердің болмауы қазақ даласында көне цивилизация ошақтарының болуы мүмкін емес, тіпті тіршіліктің өзі мұнда эпизодтық сипатта болды деген сияқты теріс теорияның қалыптасуына себеп болды.

Ә. Х. Марғұланның жүйелі түрде жүргізген ғылыми зерттеулері, көне мал шаруашылығы мен металлургияның маңызды орталықтарының бірі болған Орталық Қазақстанда тегеурінді қола мәдениетінің барлығы туралы жасаған қорытындылары дәстүрлі пікірлердің ғылыми негізсіздігін нанымды дәлелдеді.

Ә. Х. Марғұланның және оның бірқыдыру шәкірттерінің жүргізген зерттеулерінің нәтижесінде бұрын, оның өз сөзімен айтқанда Алтай және Қара теңіз жағасындағы далада болған, екі көне цивилизацияның аралығында қыспақта тұншыққан, тіршіліксіз Орталық теңіз сияқтанған Орталық Қазақстан ғылым үшін маңызды көне мәдениет және цивилизация ошағы ретінде қайта ашылды.

30 жылдан астам уақыт ішінде Ә. Х. Марғұланның басшылығымен Орталық Қазақстанда жүйелі түрде археологиялық қазба жұмыстары жүргізіліп, қола дәуірінің және алғашқы көшпенді тайпалардың мәдениеті жан-жақты зерттелді. Мұндай түбегейлі зерттеулер номадизм генезисінің негізгі кезеңдері, бұл атраптағы көне тұрғындардың мәдениеті мен шаруашылығының даму процесі және этномәдени байланыстың маңызы туралы ғылымдағы бірқыдыру пікірлердің қайта қаралуына ықпал етті. Қазіргі күнде Ә. Х. Марғұланның ғылыми еңбектерінің арқасында сақтар мәдениеті андрон мәдениетінің заңды жалғасы екендігі толық дәлелденсе, бұл екі мәдениеттің арасында Беғазы-Дәндібай мәдениетінің, дәнекерлік роль атқаратындығы ғылыми тұрғыда анықталып отыр. Орталық Қазақстанда

жүргізген археологиялық зерттеулердің алғашқы қорытындысы есебінде Ә. Х. Марғұланның басқаруымен және оның тікелей қатысуымен жазылған фундаментальды монографиялық еңбек Орталық Қазақстанның көне мәдениетін талдауға арналған³. Бұл зерттеу 1967 жылы Ш. Ш. Уәлиханов атындағы Қазақ ССР Ғылым академиясының сыйлығына ие болды. Орталық Қазақстанда археологиялық зерттеудің екінші кезеңі Әлкей Хақанұлының Беғазы-Дәндібай мәдениеті туралы арнайы монографиясы мен бес томдық Қазақ ССР тарихында қарастырылған. Қазақ ССР тарихының бес томдығының жетекші авторының бірі ретінде Әлкей Хақанұлына 1982 жылы Қазақ ССР Мемлекеттік сыйлығы берілді.

Ә. Х. Марғұланның «Орталық Қазақстандағы Беғазы-Дәндібай мәдениеті»⁴ атты кітабының басылып шығуы республиканың ғылыми өміріндегі үлкен уақиға іспеттес, өйткені ол кітап автордың көп жылдық зерттеу жұмыстарының жемісті қорытындысы, онда Орталық Қазақстанда қола дәуірінің соңында мекендеген көне тайпалардың шаруашылық, этникалық және мәдени тарихы жайындағы қиын проблемалар шешімін тапқан. Бұл фундаментальды еңбекте қола дәуіріндегі этно-мәдени тұтастықтардың даму процестерінің әр түрлі жақтары, әсіресе сақтар мәдениетінің негізі болған андрон мәдениетінің соңғы дәуірі егжей-тегжейлі талданған. Ә. Х. Марғұланның бұл кітабында бұрын ғылымға белгісіз болып келген қола дәуірінің соңғы кезеңіне жататын көптеген үлкенді-кішілі мәдени комплекстерді, шаруашылық түрлеріне байланысты археологиялық деректерді жүйеге келтіре отырып, солардың негізінде құнды ғылыми қорытындылар жасайды. Бұл қорытындыларының қола дәуірімен қатар ертеде темір дәуірін зерттеу үшін маңызы өте зор, келешекте де солай болмақ. Сөйтіп, бұл еңбек Орталық Қазақстанның көне тұрғындарының мәдениетін ғылыми тұрғыда зерттеуде үлкен жетістік, бір қадым алға басқандық екені даусыз.

Ә. Х. Марғұланның жұмыс стиліне тән ерекшеліктердің бірі — оның бірнеше проблеманы зерттеу ісін қатар жүргізе білуінде. Ол проблемалардың әрқайсысын орындау үшін ондаған ғалымдар көп жылдарын жұмсаған болар еді. Мәселен, 50-жылдардың ортасында оның басқаруымен аса көрнекті қазақ ғалымы Шоқан Уәлиханов жайында материалдар жинау ісі басталды. Ш. Уәлихановтың ғылы-

³ Марғұланның А. Х., Ақишев К. А., Қадырбаев М. К., Оразбаев М. М. Древняя культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1966.

⁴ Марғұланның А. Х. Беғазы-дандыбаевская культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1979.

ми еңбектерін архив қоймаларынан іздеп тауып, оларды жан-жақты зерттеу ісі жіті жүргізілді. Соның нәтижесінде 1958 жылы Ш. Уәлихановтың таңдамалы шығармалар жинағы басылып шықты. 1957—1967 жылдарда Ә. Х. Марғұланның басшылығымен Ш. Уәлихановтың бес томдық академиялық жинағы дайындалды. Бұл жұмыс ғалымнан қыруар еңбекті, жан-жақты білімділікті, таным-талғамдылықты, ғылымның сан саласынан жүйрік-білгірлікті талап етті. Ә. Х. Марғұлан мен оның көмекшілерінің ерінбей іздеуінің нәтижесінде бұрын баспа жүзін көрмеген ондаған жаңа еңбектер, қолжазбалар, хаттар, жазбалар т. б. документтер табылды. Ш. Уәлихановтың көптеген қолжазба мұрасын зерттеуге, шолуларын жасауға, кейбір сюжеттерін анықтауға қыруар еңбек сіңірілді. Сайып келгенде мұншалықты мол еңбектің нәтижесі 1961—1972 жылдары Ш. Уәлихановтың бес томдық шығармалар жинағын дүниеге келтірді. Ш. Уәлихановтың өмірі мен қызметі жөніндегі таңдамалы шығармаларының 1-томындағы Ә. Х. Марғұлан жазған алғы сөз Шоқантану ғылымын дамытудағы ғылыми еңбектердің ішіндегі маңызды пікір болып табылады. Қазір Ә. Х. Марғұланның басшылығымен Шоқанның бес томдық мұралары оның туғанына 150 жыл толуы қарсаңына 1985 жылы қайтадан басылып шықпақ. Шоқан мұрасын көп жылдар бойы зерттеудің заңды жалғасы ретінде Ә. Х. Марғұлан «Шоқан және Манас» атты монографияны жазуға қыруар еңбек сіңірді. Бұл жұмыста Әлкей Хақанұлы қырғыз эпосы «Манастың» әр түрлі нұсқаларын салыстыра отырып зерттеудің нәтижесінде «Манас» эпосына тамаша ғылыми талдау жасады. Ш. Уәлихановтың «Манасты» зерттеуге қосқан үлесін де анықтай түсті.

Ә. Х. Марғұлан Қазақстанның мәдениет тарихын зерттеу мәселесін ешқашанда өз назарынан тыс қалдырған емес. Басқа авторлармен бірге Қазақстанның орта ғасырлық архитектурасының тарихы туралы түбегейлі ғылыми монографияны бастырып шығарды. Қазірдің өзінде қазақтың қолөнері жайында үш томдық үлкен еңбегі басылуға дайындалды. Бұл үлкен еңбек көп жылдар бойы экспедиция кезінде ел арасынан, музейлер қорынан, архив қоймаларынан және мәдениет тарихына байланысты баспа жүзін көрген әдеби шығармалардан ерінбей жинаған қыруар нақты деректердің негізінде жазылған.

Бірнеше жыл этнография бөлімін басқара отырып Ә. Х. Марғұлан Қазақстанда этнография ғылымының дамуына да айтарлықтай ықпал етті. Оның басшылығымен және тікелей қатынасуымен «Қазақ колхозды ауылының мәдениеті мен тұрмысы» атты үлкен монографиялық еңбек басылып шықты. Ол Қазақстанда этнограф, археолог және тарихшы ғалымдардың сан ұрпағын дайындады, шәкірттерінің ішінде белгілі археологтар мен этнографтар аз емес. Оның

ішінде темір дәуірінің алғашқы кезеңін зерттеуші (М. К. Қадырбаев), көне түрік дәуірі (Ф. Арыстанов), қыпшақтардың этникалық тұтастығы (С. М. Ақынжанов), қазақтардың этникалық тарихы (С. М. Мұқанов), қазақтардың семья-некелік қатынастары (Х. А. Арғынбаев), исламға дейінгі діни сенімдер мәселесін зерттеуші (С. Ақатаев) т. б. айтуға болады.

Ә. Х. Марғұлан үлкен ғылыми, педагогикалық еңбекті ұйымдастыру ісімен де шебер ұштастыра біледі. Ол көп жылдар бойы Этнография бөлімін басқарды, қазақ халқының шығу тегі туралы Координациялық советті басқарды, онымен бірге Қазақ ССР тарихының барлық басылымдарында редколлегия мүшесі болды, Қазақ ССР ҒА Тарих, археология және этнография институтының Ғылыми советінің, Маманданған докторлық және кандидаттық диссертациялар қорғау советтерінің мүшесі болды.

Ә. Х. Марғұлан дүние жүзі ғалымдарының сан алуан жиындарында, конгрестер мен симпозиумдарда ғылыми баяндамалар жасады. Әсіресе шығыстанушылардың XXV конгресінде «Орталық Қазақстанның жаңа табылған қола дәуірінің ескерткіштері», VII—VIII антропология және этнография ғылымдарының дүниежүзілік конгрестерінде жасаған «Қазақ киіз үйі», «Қазақстанның исламға дейінгі архитектурасы» атты баяндамалары ғылымға қосқан үлкен үлес ретінде жоғары бағаланып, ғалымдар назарын бірден аударды. Ә. Х. Марғұлан шетелдік шығыстанушы, археолог және этнограф ғалымдармен тығыз байланыс жүргізеді. Оның ғылыми еңбектерінің бірқатары шет тілдерінде де аударылған.

Ә. Х. Марғұлан Отанымыздағы көптеген ғылыми мекемелермен тығыз байланыс жасауға көп көңіл бөледі. Оны Москва, Ленинград, Новосибирск, Ташкент, Фрунзе және Душанбе қалаларына сан рет диссертациялық жұмыстарға оппоненттілікке шақырған. Ол Қазақстандағы тарихи ескерткіштерді қорғау мәселесіне ат салысып, көптеген пайдалы кеңестер береді, ғылым табыстарын радио, теледидар хабарлары арқылы уағыздау ісіне де көп көңіл бөлді. Алматы қаласында, қаладан тыс аудандарда да, әр түрлі тыңдаушы қауым алдында, лекциялар оқып, баяндамалар жасайды. Әдетте ғалымның мұндай кездесулері өте қызықты және өнегелі сипатта өтеді.

Көп жылдар бойы Ә. Х. Марғұлан 300-ден астам ғылыми зерттеу жұмыстарын жариялады және Үлкен совет, Қазақ совет энциклопедияларына 100-ден астам мақалалар жазды. Ғылымдағы үздік табыстары үшін ол Ленин, Еңбек Қызыл Ту және Халықтар достығы ордендері мен «1941—1945 жж. Ұлы Отан соғысындағы ерлік еңбегі үшін», «Ерлік еңбегі үшін. Владимир Ильич Лениннің туғанына 100 жыл толуы құрметіне» медальдарымен және Қазақ ССР Жоғарғы Совет-

тінің грамоталарымен, СССР ҒА-ның, ЛКЖО ОК-ның Құрмет грамоталарымен наградталды. 1961 жылы оған Қазақ ССР-інің еңбек сіңірген ғылым қайраткері атағы берілді.

Ғылымның сан саласын жете меңгерген парасатты ғұлама, Қазақстанда археология ғылымының негізін салушы зерделі зерттеуші-ғалым, ғылымның көрнекті ұйымдастырушысы, аяулы азамат және педагог Ә. Х. Марғұланды бүкіл қазақ жұртшылығы жақсы біледі, езінің адал ұлдарының бірі есебінде құрмет тұтады. Дүниенің қырсырын тану, ғылымда жаңалық ашу жолында толастау, тоқырауды білмейтін құрметті Әлкей Хақанұлы көптеген жора-жолдас, достарының, шәкірттерінің, оның талантын сыйлаушы дүйім қауымның арасында өзінің 80 жылдық мерекесін кемелденген шағында, сергек қарсы алғалы отыр.

—
*Тарих ғылымының докторы,
профессор Х. А. Арғынбаев*

*Тарих ғылымының кандидаты
Н. Е. Масанов*

**КРАТКИЙ ОЧЕРК НАУЧНОЙ,
ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ И ОБЩЕСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
АКАДЕМИКА АКАДЕМИИ НАУК КАЗАХСКОЙ ССР
А. Х. МАРГУЛАНА**

В мае 1984 г. исполнилось 80 лет со дня рождения и 60 лет научно-педагогической и общественной деятельности академика АН КазССР, доктора филологических наук, профессора, заслуженного деятеля науки Казахской ССР, видного ученого во многих областях знаний — в археологии, этнографии, востоковедении, истории, филологии — Алькея Хакановича Маргулана.

А. Х. Маргулан родился 11 мая 1904 г. в ауле № 2 Акпеттинской волости (ныне Баянаульский район Павлодарской области) в семье шаруа (крестьянина-скотовода). Начальное образование получил в аульной школе. С 1915 г. учился в трехклассной русской школе, организованной аульным обществом в Баянауле. В конце 1919 г. поступил на учительские курсы в г. Павлодаре, окончив которые в 1920 г., возвратился в родной аул и работал учителем во второй Далбинской школе I ступени в Баянаульском районе. Чувствуя недостаточность образования, он в 1921 г. поступает в Семипалатинский педагогический техникум, а в 1925 г. успешно заканчивает его.

В годы учебы в Семипалатинске Алькей Хаканович сотрудничает в редакциях журнала «Таң» и газеты «Қазақ тілі». Здесь же он знакомится с Мухтаром Омархановичем Ауэзовым, дружба с которым связывает его на долгие годы. По совету М. О. Ауэзова в 1925 г. Алькей Хаканович едет учиться в Ленинград, где поступает на литературный факультет Восточного института. Одновременно он посещает лекции в Ленинградском университете и Институте истории искусств. Среди учителей А. Х. Маргулана — выдающиеся ученые нашей страны. Ему посчастливилось слушать лекции академика В. В. Бартольда по истории и археологии Средней Азии, академика С. Ф. Ольденбурга по индийскому фольклору и искусству, академика И. Ю. Крачковского по арабской исторической литературе, академика Н. Я. Марра по истории и теории языкознания, академика А. Н. Самойловича по литературе тюркских народов Средней Азии, академи-

ков В. В. Струве, Б. Я. Владимирцова, И. И. Мещанинова, В. Л. Щербы, а также Е. Э. Бертельса, С. Е. Малова, Б. М. Эйхенбаума и др.

Успешно осваивая основы наук в Ленинграде, А. Х. Маргулан увлекается сбором литературных, архивных материалов по истории и культуре казахского народа. В эти годы он занимается и литературной деятельностью. В его переводе казахский читатель впервые познакомился с произведениями выдающихся русских и зарубежных писателей.

В 1926—1927 гг. он принимает участие в Казахстанской и Алтайской экспедициях Особого комитета по исследованию союзных и автономных республик АН СССР под руководством академика А. Е. Ферсмана и профессора С. И. Руденко. Знание А. Х. Маргуланом быта, обычаев, нравов и культуры казахского народа оказало большую практическую помощь в работе антропологического отряда экспедиции. Результатом участия А. Х. Маргулана в работе экспедиции явилась публикация им первых научных статей, в которых он охарактеризовал некоторые этнические группы казахского народа, в частности найманов и адаевцев.

В 1929 г. Алькей Хаканович заканчивает учебу в Восточном институте, успешно защитив дипломную работу о творчестве Абая. Затем он работает в Комитете нового алфавита при Наркомпросе КазССР. В 1931 г. А. Х. Маргулан поступает в аспирантуру Государственной академии истории материальной культуры в Ленинграде. Здесь он вплотную занимается изучением восточных источников под руководством академика С. Ф. Ольденбурга и члена-корреспондента АН СССР А. Ю. Якубовского, специализируется по археологии и искусству Восточного Туркестана, принимает участие в работе ряда археологических экспедиций, возглавляемых виднейшими археологами нашей страны: С. И. Руденко, М. П. Грязновым, А. А. Миллером, Н. И. Репниковым.

Для своей кандидатской диссертации А. Х. Маргулан выбрал сложную, малоизученную и до сих пор актуальную проблему — «Историческое значение ярлыков и пайцзе». По сути дела, это была одна из первых попыток исследования письменных памятников кыпчакской этнокультурной общности. Справедливо считая кыпчакскую проблему ключевой в этногенезе казахского народа, Алькей Хаканович до сих пор не упускает ее из поля зрения. Как известно, она тесно переплетена не только с этнической историей казахов, но и с историей многих тюркоязычных народов Средней Азии и Юго-Восточной Европы, поэтому исследования А. Х. Маргулана и ряда его учеников о кыпчаках проливают свет на историю многих средневековых

народов Евразии. В 1943 г. им успешно была защищена кандидатская диссертация.

С 1936 по 1938 г. он является стажером, а затем и научным сотрудником Института истории материальной культуры АН СССР. В конце 1938 г. решением Президиума АН СССР А. Х. Маргулан был направлен в Казахский филиал АН СССР. С тех пор он непрерывно работал в системе КазФАН СССР, преобразованном позднее в Академию наук Казахской ССР. В 1941—1946 гг. он заведует сектором истории, в 1946—1951 гг. — сектором археологии и отделом палеолита, а с 1958 по 1976 г. — отделом этнографии Института истории, археологии и этнографии им. Ч. Ч. Валиханова АН КазССР. С 1976 г. он — старший научный сотрудник отдела этнографии.

Солидное образование в сочетании с пытливостью ума и исключительным трудолюбием обеспечило ему почетное право первооткрывателя во многих областях казахстанской науки: археологии эпохи бронзы и раннего средневековья, истории народов региона и истории культуры и искусства, этнографии и филологии казахского народа.

С начала 40-х гг. Алькей Хаканович наряду со всесторонним изучением письменных памятников и исследованием духовной культуры и фольклора казахского народа одним из первых начинает специально заниматься поиском археологических комплексов материальной культуры древних насельников Казахстана. По его инициативе был организован ряд археологических и этнографических экспедиций в самые глубинные районы казахстанских степей и пустынь. А. Х. Маргулан прошел маршрутами древних караванных путей и кочевок казахов тысячи и тысячи километров, отыскал и выявил десятки археологических памятников, систематически их описал и всесторонне исследовал. Он доказал, что Казахстан не был, как полагали до него многие исследователи, безжизненной пустыней, которую изредка пересекали кочевые пути номадов, что и здесь была жизнь, которая в силу различного рода причин прерывалась. Именно А. Х. Маргуланом были обнаружены и изучены основательно следы древней городской культуры Южного Казахстана в бассейнах рек Сырдарья, Таласа и Чу. Он произвел предварительные археологические раскопки на Отраре, Таразе, Сайраме и Сыгнаке. Одновременно он собрал массу образцов казахских преданий и сказаний, легенд и эпических произведений, записал их различные варианты.

Результатом его многоплановых археологических и этнографических исследований стала изданная в 1950 г. монография «Из истории городов и строительного искусства древнего Казахстана», в которой впервые были описаны все крупнейшие центры городской ци-

визации на территории республики, дан их глубокий, научно обоснованный анализ. Именно А. Х. Маргулан впервые поставил вопрос о наличии в Казахстане и взаимодействии различных типов хозяйственно-культурной деятельности, показал необходимость их всестороннего изучения. Значимость исследований Алькея Хакановича в этой области трудно переоценить, поскольку в то время преобладало мнение о том, что в археологическом отношении Казахстан не представляет для науки интереса. И ныне мы по праву считаем А. Х. Маргулана одним из зачинателей казахстанской археологической науки.

Результатом его исследований в области истории культуры казахского народа явилась защита в 1945 г. докторской диссертации на тему «Эпические сказания казахского народа» и публикация ряда статей по данной проблеме, в которых вопросы эпического жанра получили глубокое и всестороннее исследование.

В 1946 г. Казахский филиал АН СССР преобразуется в Академию наук Казахской ССР, а А. Х. Маргулан как видный ученый республики избирается ее членом-корреспондентом, а в 1958 г. — действительным членом. В 1960 г. ему было присвоено ученое звание профессора.

Основным объектом его исследований в послевоенное время становятся богатые древними памятниками культуры степные пространства Центрального Казахстана, которые оставались «белым пятном» на историко-этнографической карте региона. Известно, что античные и средневековые источники почти не содержат каких-либо сведений о тех народах, которые проживали здесь с древнейших времен вплоть до нового времени. Незнание этой территории и отсутствие сообщений в источниках породили теорию о том, что в степях Казахстана не могли развиваться очаги древней цивилизации, что жизнь людей здесь носила эпизодический характер.

Систематические исследования Алькея Хакановича позволили сделать заключение о наличии могучей культуры эпохи бронзы в Центральном Казахстане. Благодаря исследованиям А. Х. Маргулана и ряда его учеников удалось заново открыть Центральный Казахстан, но уже в качестве носителя древнейшей культуры и крупнейшего очага цивилизации, одного из важнейших центров древнего скотоводства и металлургии, который долгое время был, по его образному выражению, «необитаемым Срединным морем, наглухо закрытым между древними цивилизациями Алтая и Причерноморских степей».

В течение более чем трех десятилетий под руководством Алькея Хакановича велись археологические изыскания по следам культуры древних племен эпохи бронзы и ранних кочевников. Исследования

А. Х. Маргулана способствовали пересмотру ряда теорий об основных этапах генезиса номадизма, процесса эволюции хозяйства и культуры древнейших насельников региона, роли этнокультурных связей. В настоящее время во многом благодаря неутомимой работе А. Х. Маргулана установлено, что генетическим дериватом андроновской этнокультурной общности явилась сакская культурная общность, в пределах которой эволюционировало скотоводческое хозяйство древних насельников, а ключевым связующим звеном между ними явилась бегазы-дандыбаевская культура.

Результаты археологических исследований территории Центрального Казахстана были обобщены в фундаментальных монографиях: «Древняя культура Центрального Казахстана» (написана под его руководством и при непосредственном участии, в 1967 г. удостоена премии им. Ч. Ч. Валиханова), «Бегазы-дандыбаевская культура Центрального Казахстана» и «История Казахской ССР» в пяти томах. Как один из ведущих авторов многотомной истории Алькей Хаканович в 1982 г. был удостоен Государственной премии Казахской ССР.

Выход монографии А. Х. Маргулана «Бегазы-дандыбаевская культура Центрального Казахстана» явился крупным событием в научной жизни нашей республики. В ней был подведен итог многолетней и плодотворной работы Алькея Хакановича над проблемой хозяйственной, этнической и культурной истории племен поздней бронзы Центрального Казахстана. В этом фундаментальном исследовании нашли свое отражение различные аспекты процесса эволюции этнокультурной общности эпохи бронзы и в особенности поздние этапы андроновской культуры. А. Х. Маргуланом были впервые введены в научный оборот многие малоизвестные данные о памятниках эпохи поздней бронзы, подробно описаны, классифицированы и проанализированы сохранившиеся комплексы материальной культуры, немногие остатки хозяйственной деятельности людей той далекой эпохи. Выводы, сделанные Алькеем Хакановичем, представляют значительный научный интерес и весьма перспективны при изучении как эпохи бронзы, так и эпохи раннего железа. В целом работа представляет собой важный шаг вперед в деле восстановления и всестороннего научного исследования богатого прошлого региона.

А. Х. Маргулан всегда был многопланов в своих научных интересах, разрабатывал сразу несколько проблем, каждой из которых хватило бы для многолетнего изучения не одному десятку ученых. С середины 50-х гг. под его руководством осуществляется сбор материалов о выдающемся казахском ученом Ч. Ч. Валиханове, а также поиск его научных трудов, их всестороннее исследование. Резуль-

татом его неустанной работы в этом направлении в 1958 г. стало издание избранных трудов Ч. Ч. Валиханова.

В 1957—1967 гг. он возглавил академическое издание собрания сочинений Ч. Ч. Валиханова в пяти томах. Этот огромный труд, потребовал от ученого широкой эрудиции и колоссального трудолюбия. А. Х. Маргулан и его сотрудники выявили десятки новых, прежде неопубликованных работ, рукописей, писем, записок и т. д. Ими была проделана большая работа по изучению всего рукописного наследия Ч. Ч. Валиханова, составлению комментариев, объяснению различных сюжетов, выявлению достоверности сообщений и т. д. Эта источниковедческая работа воплотилась в пятитомное «Собрание сочинений», изданное в 1961—1972 гг. Вступительная статья А. Х. Маргулана о жизни и деятельности Ч. Ч. Валиханова, помещенная в 1-м томе «Собрания сочинений», явилась фундаментальной в развитии целого научного направления — чокановедения. В настоящее время под руководством А. Х. Маргулана подготавливается переиздание пятитомного наследия Чокана, которое предполагается осуществить к 150-летнему юбилею со дня его рождения в 1985 г. Логическим продолжением многолетних, поистине подвижнических изысканий Алькея Хакановича в данной области явилась публикация монографии «Чокан и Манас». В этой работе А. Х. Маргулан на основе сравнительного анализа различных вариантов киргизского эпоса «Манас» дает блестящий его анализ, а также показывает конкретный вклад Ч. Ч. Валиханова в его изучение.

В поле зрения Алькея Хакановича всегда находились вопросы истории культуры Казахстана. В соавторстве им был опубликован фундаментальный труд по истории средневековой архитектуры Казахстана. В настоящее время А. Х. Маргуланом подготовлен к изданию капитальный труд по истории прикладного искусства казахов. Это крупное исследование является результатом многолетних экспедиционных поездок, тщательного изучения огромного круга источников.

Возглавляя в течение многих лет отдел этнографии, А. Х. Маргулан в значительной степени способствовал развитию этнографической науки в Казахстане. Под его руководством и при его непосредственном участии опубликовано крупное исследование «Культура и быт казахского колхозного аула». Им подготовлено не одно поколение казахстанских ученых этнографов, археологов и историков. Среди его учеников — видные археологи и этнографы, исследователи эпохи раннего железа (М. К. Кадырбаев), древнетюркской эпохи (Ф. Арсланова), кыпчакской этнической общности (С. М. Ахинжанов), этнической истории казахов (М. С. Муканов), семейно-брачных отношений

(Х. А. Аргынбаев), домусульманских религиозных представлений и верований (С. Акатаев) и многие другие.

Большую научно-преподавательскую деятельность А. Х. Маргулан успешно сочетает с огромной организаторской работой, возглавляя в течение многих лет отдел этнографии, Координационный совет по этногенезу казахского народа, а также являясь членом редколлегии нескольких изданий «Истории Казахской ССР», Ученого совета Института истории, археологии и этнографии АН КазССР, Специализированного совета по защите докторских и кандидатских диссертаций и т. д.

Неоднократно А. Х. Маргулан успешно представлял советскую науку на различных форумах, конгрессах и симпозиумах ведущих ученых мира. Наибольший резонанс вызвали его выступления на XXV Международном конгрессе востоковедов с докладом «Открытие новых памятников культуры эпохи бронзы Центрального Казахстана» и на VII и VIII Международных конгрессах антропологических и этнографических наук с докладами: «Казахская юрта и ее убранство», «Доисламская архитектура Казахстана». А. Х. Маргулан имеет тесные деловые контакты со многими видными востоковедами, этнографами и археологами зарубежных стран. Ряд его трудов переведен на иностранные языки.

А. Х. Маргулан пользуется большим авторитетом у научной общественности страны. Его неоднократно приглашали оппонировать диссертационные работы в Москву и Ленинград, Новосибирск и Ташкент, Фрунзе и Душанбе. Алькей Хаканович принимает активное участие в работе Общества охраны исторических памятников на территории Казахстана, ведет огромную популяризаторскую и пропагандистскую работу. Он часто выступает на радио и телевидении, читает лекции перед самыми широкими слоями общественности.

За многие годы А. Х. Маргулан осуществил более 300 научных и научно-популярных публикаций. Он автор более 100 статей в Большой советской и Казахской советской энциклопедиях. За плодотворную научную деятельность он награжден орденами В. И. Ленина, Трудового Красного Знамени и Дружбы народов, медалями «За доблестный труд в Великой Отечественной войне. 1941—1945 гг.», «За доблестный труд. В ознаменование 100-летия со дня рождения В. И. Ленина», грамотами Верховного Совета Казахской ССР, почетными грамотами Президиума АН СССР и КазССР, ЦК ЛКСМ Казахстана. В 1961 г. ему присвоено звание заслуженного деятеля науки Казахской ССР.

Ученый разносторонних интересов, высокого интеллекта, широкой эрудиции, основоположник казахстанской археологической нау-

ки, замечательный человек и педагог, видный организатор и популяризатор науки, Алькей Хаканович Маргулан пользуется заслуженной известностью и большой любовью казахского народа. Свое восьмидесятилетие Алькей Хаканович встречает в кругу многочисленных друзей, учеников и почитателей его таланта, не зная покоя в стремлении глубже познать мир, проложить дорогу в неизведанное.

Доктор исторических наук, профессор

Х. А. Аргынбае

Кандидат исторических наук

Н. Э. Масано

**ҚАЗАҚ ССР ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫНЫҢ АКАДЕМИГІ
Ә. Х. МАРҒҰЛАНЫҢ ӨМІРІ МЕН ЕҢБЕКТЕРІ
ТУРАЛЫ ӘДЕБИЕТТЕР**

**ЛИТЕРАТУРА О ЖИЗНИ И ТРУДАХ
АКАДЕМИКА АКАДЕМИИ НАУК КАЗАХСКОЙ ССР
А. Х. МАРҒУЛАНА**

1. Абдрахманов Ә. Академик Әлкей Марғұлан. — Біздің Отан, 1983, № 22, ноябрь.
2. Академик Әлкей Марғұлан алпыста. — Қазақстан мұғалімі, 1964, 11 июнь.
3. Академикпен кездесу. [Ә. Марғұланның туғанына 70 жыл толуына]. — Орталық Қазақстан, 1974, 11 авг.
4. Арынов Т. Айтары көп аға. Қазақтың көрнекті ғалымы Ә. Марғұлан 70-те. — Қазақстан пионері, 1974, 9 май.
5. Арынов Т. Халық ұлы. [Ә. Марғұланның туғанына 70 жыл толуына]. — Орталық Қазақстан, 1974, 15 май.
6. Асылбеков М. Достойный вклад в науку. [О кн.: Древняя культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1966]. — Изв. АН КазССР. Сер. обществ., 1967, № 3, с. 104—106.
7. Ахметов Ә. Ұлы ағартушының асыл мұрасы. [Ә. Марғұланның басқаруымен шыққан Ш. Ш. Уәлихановтың шығармаларының бес томдық жинағы жайында]. — Қазақстан коммунисті, 1973, № 11, 67—74-б.
8. Әзиев Ә. Көрнекті ғалым. [Ә. Марғұланның туғанына 70 жыл толуына]. — Орталық Қазақстан, 1974, 15 май.
9. Әзиев Ә. Сарыарқа құпиясы. [ҚазССР Ғылым академиясының академигі Ә. Х. Марғұлан басқарған экспедициясының Қарқаралы ауданы, «Бесоба» совхозы төңірегінде жүргізген археологиялық қазба жұмыстары жайлы]. — Лениншіл жас, 1969, 19 сент.
10. Әзиев Ә. Шілде күндерінде [Ә. Х. Марғұланның Қарқаралы өңіріне барған ғылыми сапары жайлы. Очерк]. — Білім және еңбек, 1974, № 5, 24—25-б.
11. Әзиев Ә., Сейдімбеков А. Шоқан және «Манас». — Лениншіл жас, 1972, 27 окт.; Орталық Қазақстан, 1972, 11 окт.
12. Басин В., Сужиков М. Исследование о социальных изменениях казахского аула. [О кн.: Древняя культура Центрального

Қазақстанның. Алма-Ата, 1966]. — Сельск. хозяйство Қазақстанның, 1966 № 10, с. 56.

13. Бекмаханова Н., Герасимова Э. Интересная работа казахстанских этнографов. [О кн.: Древняя культура Центральной Қазақстанның. Алма-Ата, 1966]. — Партияная жизнь Қазақстанның, 1966 № 5, с. 77—78.

14. Бекхожин Қ. Ғұлама [Өлең]. — Қазақ әдебиеті, 1974, 1 ноябрь.

15. Бердібаев Р. Ғалымның ойы ортақ. Әлкей Марғұла 70 жаста. — Жұлдыз, 1974, № 5, 144—148-б.

16. Букиров С. Историк, этнограф, краевед: [К 70-летнюю акад. А. Марғұлану]. — Джекказган. правда, 1974, 29 ноябрь.

17. Бүкіров С. Ғұлама. [Әлкей Марғұлан 70 жаста]. — Қазақ әдебиеті, 1974, 10 май.

18. Бүкіров С. Ғұлама ғалымға құрмет. [Ә. Марғұланнның тойында]. — Арқа еңбеккері, 1974, 12 дек.

19. Бұрабаев М. Академик Марғұлан. — Коммунизм таңы, 1958, 2 ноябрь.

20. Вержбицкий С. А сердце не знает покоя: [К 70-летию акад. А. Х. Марғұлану]. — Қазақст. правда, 1974, 1 ноябрь.

21. Вручение награды [ордена Трудового Красного Знамени акад. А. Х. Марғұлану]. — Қазақст. правда, 1974, 21 июня.

22. Жақсыбаев А. Ардақты аға. [Ә. Марғұланнның еңбектер жайлы]. — Қазақ әдебиеті, 1968, 27 апр.

23. Жанузаква Ф. Қ следам подземных городов... — Ленинск. смена, 1964, 27 июня.

24. Жәмішев Ә. Ғасырлар сырласы. — Соц. Қазақстан, 1964, 15 май.

25. Жолдасбеков М. Академик Марғұлан. — Лениншіл жас, 1972, 11 март.

26. Жұмаділов Қ. Дала шежіресі. — Жалын, 1972, № 2, 127—135-б.

27. Жылқыайдарұлы М. Той толғауы. [Өлең]. — Лениншіл жас, 1974, 1 янв.

28. Искаков Б. Молодость души: [А. Х. Марғұлану 60 лет]. — Огни Алатау, 1964, 28 июня.

29. Кененбаев Ы. Ғылымда даңғыл жол жоқ. — Лениншіл жас, 1974, 1 ноябрь.

30. Қазақ ССР Жоғарғы Советі Президиумының Указы. [Ә. Х. Марғұлан жолдасқа «Қазақ ССР-інің еңбек сіңірген ғылым қайраткері» деген құрметті атақты беру туралы]. — Соц. Қазақстан, 1961, 25 июнь.

31. Қайырбеков Ғ. Ғұлама. Акад. Ә. Марғұланға [өлең]. — Лениншіл жас, 1975, 29 май.

32. Мұсатаев А., Кәріпбеков А. Тас таңбада — телегей теңіз тарих бар. Академик Ә. Марғұланмен өткен 20 күн. — Арқа еңбеккері, 1971, 26 окт.

33. Нұртазин Т. Вечная жажда: [К 60-летию А. Х. Маргулана]. — Казахст. правда, 1964, 17 июля.

34. Нұртазин Т. Зор ғұлама. [Ә. Марғұлан 70 жаста]. — Жетісу, 1974, 12 ноябрь.

35. Әмірәлин Қ. Қазақтың көрнекті ғалымы Ә. Марғұланның туғанына 60 жыл толуына. — Қазақстан мектебі, 1964, № 5, 85—90-б.

36. Работникам науки — высокие награды: [О награждении орденом Ленина акад. АН КазССР Маргулана А. Х.: Указ Президиума Верховного Совета СССР от 27 апреля 1967 г.]. — Вестн. АН КазССР, 1967, № 5, с. 3.

37. Сарғожин Р. Достық туралы хат. [Башқұрттың ақыны С. Құдаш пен Ә. Марғұлан арасындағы]. — Совет Башқұртстаны, 1982, 2 февр. [Башқұрт тілінде].

38. Сарғожин Р. Уфадан хат. [Башқұрттың ақыны С. Құдашпен Ә. Марғұлан арасындағы]. — Қазақ әдебиеті, 1981, 4 дек.

39. Садықов М. Өмірдің өрлеп шыңына. [Қазақ ауылының тұрмысы мен мәдениеті]. — Соц. Қазақстан, 1967, 2 сент.

40. Сатаев А. Көне мазарлардың сыры қандай? Академик Ә. Марғұланға ашық хат. [«Орталық Қазақстанның көне мәдениеті» деген еңбегінің жарыққа шығуына байланысты (Алматы, 1966)]. — Қазақ әдебиеті, 1966, 18 ноябрь.

41. Сильченко М. С. Вклад в историческую науку: [О кн.: Древняя культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1966]. — Казахст. правда, 1967, 18 апр.

42. Сильченко М. С. Труды Чокана Валиханова. [Об избранных произведениях Ч. Ч. Валиханова]. — Казахст. правда, 1959, 28 мая.

43. Бүкілодақтық көрмеде. Суретші А. Мұсатаевтың «Академик Марғұлан» полотносы. [Хабар]. — Арқа еңбеккері, 1975, 12 март.

44. Сүйіншәлиев Х. Марғұлан Әлкей. — Кітапта: Қазақ фольклористикасы. Алматы, 1972, 232—243-б.

45. Тілеуов Е. Тас та сөйлейді. — Балдырған, 1964, № 5, 9—10-б.; Дружные ребята, 1964, 23 июня.

46. Указ Президиума Верховного Совета СССР от 8 мая 1974 г. о награждении орденом Трудового Красного Знамени Маргулана А. Х. акад. Академии наук КазССР. — Казахст. правда, 1974, 11 мая.

47. Чествование А. Х. Маргулана [в связи с 60-летием со дня его рождения и 40-летием научной и общественной деятельности]. — Изв. АН КазССР. Сер. обществ., 1964, вып. 5, с. 3—4.

48. Ысқақов Б. Академик Әлкей Марғұлан 60 жаста. — Жетісу, 1964, 27 июль.

49. Ысқақов Б. Әлкей Марғұлан. — Қазақстан пионері, 1964, 27 июнь.

50. Ысмайылов Е. Ғасырлар сырласы. [Академик Ә. Марғұлан 60 жаста]. — Лениншіл жас, 1964, 27 июнь.

Ә. Х. МАРҒҰЛАНЫҢ 80 ЖАС ТОЛУЫНА БАЙЛАНЫСТЫ ЖАРИЯЛАНҒАН МАҚАЛАЛАР СТАТЬИ, ОПУБЛИКОВАННЫЕ К 80-ЛЕТИЮ А. Х. МАРГУЛАНА

1. Ақатаев С. Ғұлама ғалым: Академик Әлкей Марғұлан 80 жаста. — Қазақ әдебиеті, 1984, 11 май.

2. Арғынбаев Х., Масанов Н. Тереннен толғар ғұлама: Әлкей Марғұлан 80 жаста. — Соц. Қазақстан, 1984, 11 май.

3. Арынов Т. Кеңес шығар кемеңгер қариядан. — Қазақстан әйелдері, 1984, № 5, 22—23-б.

4. Әлімбаев М. Тас кітап: (Академик Ә. Марғұлан 80 жаста). — Білім және еңбек, 1984, № 4, 15-б.

5. Бейсенбаев Ж. Кең ойдың кемел биігі: Академик үйінде болған әңгімелерден үзінділер. — Лениншіл жас, 1984, 11 май.

6. Ғұлама. Академик Әлкей Марғұлан 80 жаста. — Білім және еңбек, 1984, № 4, 9—15-б. — Авт.: А. Н. Кононов, Н. А. Баскаков, Л. Н. Гумилев, Чулууны Далай, К. Ш. Шаниязов, Р. Бердібаев, Қ. Ақышев, М. Мендікұлов, К. Телжанов, У. Шалекенов, А. Әбдірахманов.

7. Сүйіншәлиев Х. Археология және әдебиет. — Лениншіл жас, 1984, 11 май.

8. Уәлиханов Ш. Ғұлама: Академик Әлкей Марғұлан 80 жаста. — Пионер, 1984, № 4, 10—12-б.

9. Высокая награда: (О награждении акад. АН КазССР А. Х. Маргулана орденом Дружбы народов). — Известия, 1984, 13 мая.

10. Утениязов С. Археолог, историк, фольклорист. — Ленинск. смена, 1984, 12 мая.

11. Указ Президиума Верховного Совета СССР: О награждении академика Академии наук Казахской ССР Маргулана А. Х. — Ленинск. смена, 1984, 12 мая.

ЕҢБЕКТЕРДІҢ ХРОНОЛОГИЯЛЫҚ КӨРСЕТКІШІ

ХРОНОЛОГИЧЕСКИЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ

1925

1. Әміре қайтып келді. [Ә. Қашаубаевтың Парижге барғаны туралы]. — Қазақ тілі, 1925, 26 авг.

1926

2. Адай елінде. — Еңбекші қазақ, 1926, 22 дек.
3. Музыка өнері. — Еңбекші қазақ, 1926, 16 июнь.

1929

4. Жазу мәселесі. — Еңбекші қазақ, 1929, 16 янв., 17 янв.
5. Көкшетауға шыққан өсімдік зерттейтін экспедиция. — Еңбекші қазақ, 1929, 20 дек.
6. Қазақстан жайында кітап керек. — Еңбекші қазақ, 1929, 5 ноябрь.
7. Мақаш қоюдағы жиналыс. [1929 ж. 3 июньде Дағыстан республикасында өткен жаңа әліппе комитетінің жиналысы]. — Жаршы, 1929, № 4—5, 11-б.

1930

8. Бірыңғай жазу туралы. — Еңбекші қазақ, 1930, 7 февр.
9. Жаңа әліпті телеграфқа үйлестіру жайында. — Еңбекші қазақ, 1930, 24 февр.
10. Мынау пән атаулары дұрыс па? — Еңбекші қазақ, 1930, 3, 14 март, 2, 7 апрель, 1 май.
11. Осы пән атауларына қарсылық білдірген кісілер өз жобаларын ұсынуын сұраймыз. — Еңбекші қазақ, 1930, 25 апр.

12. Найманы. — В кн.: Қазахи: Сб. статей антропологич. отряда казахст. экспедиции АН СССР, 1927 г. Л., 1930, с. 329—334.

1931

13. Жазу мәселесі. — Еңбекші қазақ, 1931, 5 май.

1934

14. Әр үйдің сырласы. — Қазақ әдебиеті, 1934, 1 янв.

1937

15. О географических названиях в Казахстане. — Казахст. правда, 1937, 9 янв.

1938

16. Халық жырын туғызудағы мотивтер. — Халық мұғалімі, 1938, № 23/24, 90—98-б.

1939

17. Сахына өнері туралы. — Әдебиет және искусство, 1939, № 11, 12, 169—170-б.

18. Абай и народовольцы. — Литература и искусство Казахстана, 1939, № 7, с. 39—42.

1940

19. Қазақтың тарихшысы Машһүр-Жүсіп Көпеевтің әдеби мұрасы. — Қазақ әдебиеті, 1940, 5, 10 янв.

20. Халық жырын туғызудағы мотивтер. — Халық мұғалімі, 1940, № 1/2, 106—123-б.

21. Эпос жыры туралы. — Лениншіл жас, 1940, 31 июль; — Халық мұғалімі, 1940, № 4, 64—74-б.

22. Едыге и Орак Мамай. — Литература и искусство Казахстана, 1940, № 2, с. 92—97.

23. Научно-исследовательская работа в Казахстане: [К 20-летию республики]. — Ленинск. смена, 1940, 3 нояб.

1941

24. Геройлық жыр тудырудың бірінші дәуірі. — Әдебиет және искусство, 1941, № 1, 90—98-б.
25. Декабристер көтерілісінің маңызы. — Коммунист, 1941, № 2, 63—72-б.
26. Қазақ әдебиеті. Фольклор. Орта мектептің VIII класы үшін. Алматы: Қазбiрмембас, 1941. 160 б. [Қ. Жұмалиевпен бірге].
27. Мир-Алишер Навои және оның қазақ мәдениетінің тарихына көзқарасы. — Әдебиет және искусство, 1941, № 7.
28. Мұхаммед-Хайдар — қазақтың тұңғыш тарихшысы. — Әдебиет және искусство, 1941, № 4, 78—87-б.
29. Суворов орыс халқының данышпан әскербасы. — Соц. Қазақстан, 1941, 5 авг.
30. Ұлы трубадур Жамбыл. — Советтік Қарағанды, 1941, 28 авг.
31. Шоқан Уәлиханов — Орта Азия халықтарының тарихын зерттеуші. — Коммунист, 1941, № 4, 37—42-б.
32. Научная работа исторического сектора Казахского филиала АН СССР. — Историк-марксист, 1941, кн. 6, с. 153.
33. Новые материалы Чокана Валиханова. — Казахст. правда, 1941, 23 мая.

1943

34. Восстановление образа героя [Амангельды Иманова]. — За медь, 1943, № 66, 12 сент.

1944

35. Қорқыт — күйші. — Изв. КазФАН СССР. Сер. языка и лит., 1944, № 1, с. 68—86.
36. Экспедиция на родину батыра [Амангельды Иманова]. — Правда, 1944, 19 сент.

1946

37. О характере и исторической обусловленности казахского эпоса. — Изв. КазФАН СССР. Сер. ист., 1946, вып. 2, с. 75—81.

1947

38. Көне ұйғыр мәдениеті. — Қазақ елі, 1947, № 1, 35—38-б.

39. Археологические разведки в бассейне р. Сарысу. — Вестн. АН КазССР, 1947, № 7, с. 17—22, с ил.
40. Архитектурные памятники в долине р. Кенгир. — Вестн. АН КазССР, 1947, № 11, с. 62—71, с. ил.

1948

41. Н. М. Пржевальский — ұлы жиһанкез. [Қайтыс болғанына 80 жыл толуына]. — Пионер, 1948, № 11, 9-б.
42. Археологические работы и находки на территории Казахской ССР [с 1926 по 1946 гг.]. — Изв. АН КазССР. Сер. археол., 1948, вып. 1, с. 124—135. [Совместно с Е. И. Агеевой].
43. Археологические разведки в Центральном Казахстане (1946 год). — Изв. АН КазССР. Сер. ист., 1948, вып. 4, с. 119—145.
44. К изучению памятников района рр. Сарысу и Улутау. — Вестн. АН КазССР, 1948, № 2, с. 52—60, с ил.
45. Некоторые итоги и перспективы археологического изучения Казахстана. — Изв. АН КазССР. Сер. археол., 1948, вып. 1, с. 3—22.
46. Оседлые поселения VIII—XIII вв. на северных склонах Каратау: [Извлечение из археологического отчета]. — Изв. АН КазССР. Сер. археол., 1948, вып. 1, с. 109—115, с ил.

1949

47. Архитектурные памятники района рр. Кенгир и Сарысу. — Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях / Ин-т истории материальной культуры АН СССР, 1949, вып. 28, с. 44—47.
48. Древние караванные пути через пустыню Бетпак-Дала. — Вестн. АН КазССР, 1949, № 1, с. 68—79. Библиогр.: 28 назв.

1950

49. Советтік Қазақстанның бейнелеу көркем өнері. — Қазақ елі, 1950, № 2, 17—18-б.
50. Валиханов как художник. — Вестн. АН КазССР, 1950, № 8, с. 86—94. Библиогр.: 14 назв.
51. Из истории городов и строительного искусства древнего Казахстана. Алма-Ата, 1950. 122 с., с ил.
52. Историко-топографический фон восточной Бетпак-Далы. — Вестн. АН КазССР, 1950, № 6(63), с. 61—72.
53. Отчет о работах Центрально-Казахстанской экспедиции 1947 года. — Изв. АН КазССР. Сер. археол., 1950, вып. 2, с. 3—36 с ил. Библиогр.: 17 назв.

54. Плиточные ограды могильника Бегазы. — Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях / Ин-т истории материальной культуры АН СССР, 1950, вып. 32, с. 126—136. [Совместно с Л. Р. Кызласовым].

1951

55. Третий сезон археологической работы в Центральном Казахстане. — Изв. АН КазССР. Сер. археол., 1951, вып. 3, с. 3—52.

1952

56. Н. М. Пржевальский. [Саяхатшы, ғалым]. Алматы: Қазмем-оққұралбас, 1951. [Сыртында: 1952]. — 128 б. суретті, 1 б. портр.

1954

57. Архитектура туралы. [Сәулет өнерінің өркендеу жолдары]. — Қазақстан пионері, 1954, 14 дек.

58. Ертедегі орыс архитектурасы. — Қазақстан пионері, 1954, 18 дек.

59. Қытай архитектурасы. — Қазақстан пионері, 1954, 25 дек.

1955

60. Абайдың жаңадан табылған қолжазбалары. — Соц. Қазақстан, 1955, 21 сент.

61. Абайдың жаңадан табылған қолжазбалары. — Қазақ ССР Ғылым академиясының Хабаршысы, 1955, № 5, 27—43-б.

62. Алматы қаласының болашағы қандай болу керек. — Қазақстан пионері, 1955, 14 май.

63. Бетпақдала сырлары. — Қазақстан пионері, 1955, 10 окт.

64. Қасым ұста. — Қазақстан пионері, 1955, 15 окт.

65—66. Мойынқұм бойында. — Қазақстан пионері, 1955, 8 окт.

67. 3500 жыл бұрын. — Қазақстан пионері, 1955, 15 окт.

68. Отырар. — В кн.: Большая советская энциклопедия. М., 1955, т. 31, с. 431.

1956

69. Главнейшие памятники эпохи бронзы Центрального Казахстана. — Вестн. АН КазССР, 1956, № 3, с. 18—32. Библиогр.: 37 назв.

70. Основные итоги археологических работ на территории Ка-

захстана в 1955 году. — Изв. АН КазССР. Сер. ист., экон., филос. и права, 1956, вып. 3, с. 94—106. [Совместно с др.]

1957

71. Абайдың Ленинградтағы қолжазбасы. — Әдебиет және искусство, 1957, № 3, 86—89-б.

72. Қазақ халқының XV—XVII ғасырлардағы мәдениеті. — Кітапта: Қазақ ССР тарихы. Алматы, 1957, 195—232-б.

73. Қазақстан халықтары мен тайпаларының VI—VII ғасырлардағы мәдениеті. — Кітапта: Қазақ ССР тарихы. Алматы, 1957, 85—122-б.

74. Шоқанның белгісіз жазбалары. [Әдеби мұралары]. — Қазақ әдебиеті, 1957, 7 июнь.

76. Культура казахского народа в XV—XVII веках. — В кн.: История Казахской ССР. Алма-Ата, 1957, с. 180—218.

77. Культура племен и народностей Казахстана в VI—XII веках. — В кн.: История Казахской ССР. Алма-Ата, 1957, с. 71—111.

78. Новые материалы о Чокане Валиханове. — Вестн. АН КазССР, 1957, № 12, с. 34—48. Библиогр.: 22 назв.

1958

79. Шоқан Уәлихановтың әдеби мұралары. — Қазақ тілі мен әдебиеті, 1958, № 6, 16—27-б.

80. Жизнь и деятельность Чокана Валиханова. — В кн.: Валиханов Ч. Избранные произведения. Алма-Ата, 1958, с. 15—79. Библиогр.: 135 назв.

81. Чокан Валиханов и его Кульджинский дневник. — Дружба народов, 1958, № 12, с. 156—160.

1959

82. Абайдың інісі Халиуллаға жазылған үш хат. — Қазақ әдебиеті, 1959, 12 июнь.

83. Жер болған қалалар. — Қазақстан пионері, 1959, 18 апр.

84. Жетісудың географиясы мен тарихынан. — Коммунизм таңы, 1959, 16 июнь.

85. Халиуллаға Абайдың жазған хаттары. — Қазақ тілі мен әдебиеті, 1959, № 6, 21—25-б.

86. Архитектура Казахстана. Алма-Ата, 1959. 172 с., с ил., 23 л. ил. Библиогр.: 114 назв. Текст парал. на каз. и рус. яз. [Совместно с Т. Басеновым и М. Мендикуловым].

87. О носителях древней поэтической культуры казахского народа. — В кн.: М. О. Ауэзову: Сб. статей к его шестидесятилетию. Алма-Ата, 1959, с. 70—89.

88. Раскопки погребения воина XIV века в долине реки Нуры. — Труды Ин-та истории, археологии и этнографии АН КазССР, 1959, т. 7, с. 248—261 с ил.

1960

89. Ғылымдағы алғашқы жарық жұлдыз. [Ш. Уәлихановтың туғанына 125 жыл толуына]. — Соц. Қазақстан, 1960, 24 дек.

90. Көне заман куәлары. [Қазақстан жерінен табылған қазбалар туралы]. — Білім және еңбек, 1960, № 4, 4—5-б.

91. Шоқанның жаңадан табылған хаттары. Естеліктер, материалдар. — Жұлдыз, 1960, № 2, 135—145-б.

92. Новые письма Чокана Валиханова. — Простор, 1960, № 9, с. 139—147. Библиогр.: 6 назв.

93. Открытие новых памятников культуры эпохи бронзы Центрального Казахстана. М., 1960. 12 с., с ил. [XXV Междунар. конгр. востоковедов. Докл. делегации СССР].

94. Открытие новых памятников культуры эпохи бронзы Центрального Казахстана. М., 1960. 10 с. [XXV Междунар. конгр. востоковедов. Докл. делегации СССР]. На англ. яз.

1961

95. Жаяу Мұсаның жаңадан табылған өлеңдері. — Жұлдыз, 1961, № 1, 122—124-б.

96. Жүзеге асқан халық арманы. — Қазақ әдебиеті, 1961, 21 апр.

97. Зер салыңдар, зерттеңдер! — Білім және еңбек, 1961, № 8, 4-б.

98. Отырар қаласының орны. — Білім және еңбек, 1961, № 4, 4—5-б.

99. Шоқан қазақтың тұңғыш ғалымы. — Білім және еңбек, 1961, № 12, 4—6-б.

100. Очерк жизни и деятельности Ч. Ч. Валиханова. — В кн.: Ч. Ч. Валиханов. Собрание сочинений в пяти томах. Алма-Ата, 1961, т. 1, с. 9—103. Библиогр.: 254 назв.

1962

101. Комментарии. — В кн.: Ч. Ч. Валиханов. Собрание сочинений в пяти томах. Алма-Ата, 1962, т. 2, с. 697—744. [Совместно с др.].

1963

102. Абай қолжазбасы. — Қазақ әдебиеті, 1963, 16 авг.
103. Мұхаммед-Хайдар Дулати. — Білім және еңбек, 1963, № 2, 21—23-б.; № 7, 22—23, 27-б.
104. [Вступительная статья, публикации и примечания к очерку Ч. Валиханова «О Кашгаре и его прекрасных чаукенах»]. — Простор, 1963, № 1, с. 102—103.

1964

105. Жас дәурен. — Лениншіл жас, 1964, 1 янв.
106. Қазақ халқының сәулет өнері. — Білім және еңбек, 1964, № 5, 8—10-б.
107. Чех ғалымы — қазақ әдебиетінің зерттеушісі. [Людек Грежебичек Людек]. — Қазақ әдебиеті, 1964, 20 ноябрь.
108. Шоқан туралы тың деректер. — Қазақ әдебиеті, 1964, 15 май.
109. Ыбырайдың үш хаты. — Қазақ әдебиеті, 1964, 11 дек.
110. Казахская юрта и ее убранство. М., 1964. 13 с. [VII Международн. конгр. антропол. и этногр. наук. Москва, август 1964 г.].
111. Комментарии. — В кн.: Ч. Ч. Валиханов. Собрание сочинений в пяти томах. Алма-Ата, 1964, т. 3, с. 547—602. [Совместно с др.].

1965

112. Алдында сенің ағаң бар. [Акад. Қ. И. Сәтбаев туралы естелік]. — Лениншіл жас, 1965, 3 апр.
113. «Манастың» Шоқан жазып алған нұсқасы табылды. — Қазақ әдебиеті, 1965, 9 апр.
114. Отырар қаласы. — Оңтүстік Қазақстан, 1965, 2 апр.
115. Сапарға шығар алдында. [Ш. Уәлихановтың қайтыс болғанына 100 жыл толуына]. — Соц. Қазақстан, 1965, 20 апр.
116. Хұсайын Файзахановтың Шоқанға екі хаты [XIX ғасырдың соңы XX ғасырдың басындағы шығыс халықтары тілдерін зерттеуші]. — Қазақ әдебиеті, 1965, 29 янв.
117. Шоқан жазып алған «Манас» жыры. [Алдын ала жариялау]. — ҚазССР Ғылым академиясының Хабаршысы, 1965, № 8, 10—29-б.
118. Шоқанның жаңадан ашылған досы — Хұсайын Файзаханов және оның Петербордан жазған хаттары. — ҚазССР Ғылым академиясының Хабарлары. Қоғамдық ғылымдар сериясы, 1965, № 3, 12—24-б.

119. Шығыс жұлдызы. [Ш. Уәлихановтың туғанына 130 жыл]. — Қазақстан мектебі, 1965, № 11, 75—79-б.

120. Бессмертное наследие: [К 100-летию со дня смерти Ч. Валиханова]. — Казахст. правда, 1965, 24 апр.

121. Образ Қаныша живет в наших сердцах. — В кн.: Академик Қ. И. Сатпаев: Сборник, посвященный памяти выдающегося советского ученого. Алма-Ата, 1965, с. 224—229.

122. Предисловие. — В кн.: Великие ученые Средней Азии и Казахстана [VIII—XIX вв.]. Алма-Ата, 1965, с. 3—4.

123. Тайны древнего города. — Южн. Казахстан, 1965, 4 апр.

124. Чокан Валиханов. — В кн.: Великие ученые Средней Азии и Казахстана [VIII—XIX вв.]. Алма-Ата, 1965, с. 218—234.

1966

125. Алғы сөз. — Кітапта: Ежелгі мәдениет куәлары. Алматы, 1966, 3—7-б.

126. Аяулы азамат. [Е. Ысмайыловтың қайтыс болуына]. — Қазақ әдебиеті, 1966, 2 сент.

127. Жүректен шыққан жылы сөз. [А. Жұбанов 60 жаста]. — Лениншіл жас, 1966, 29 май.

128. Көне мазарлар сырынан. [А. Сатаевтың ашық хатына жауап]. — Қазақ әдебиеті, 1966, 25 ноябрь.

129. Тарих тебіренеді. [Акад. Қ. И. Сәтбаевтың қайтыс болуына]. — Қазақ әдебиеті, 1966, 1 янв.

130. Ұлытау төңірегіндегі тас мүсіндер. — Кітапта: Ежелгі мәдениет куәлары. Алматы, 1966, 8—52-б.

131. Бегазы-дандыбаевская культура. — В кн.: Древняя культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1966, с. 160—196.

132. Введение: История археологического исследования Центрального Казахстана. — В кн.: Древняя культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1966, с. 9—57.

133. Древняя культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1966. 435 с. с ил.; 2 л. карт. и табл. [Совместно с др.].

134. Памятники андроновской культуры Центрального Казахстана. — В кн.: Древняя культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1966, с. 71—159.

135. Поселения и жилища. — В кн.: Древняя культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1966, с. 197—256.

136. Предисловие. — В кн.: Древняя культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1966, с. 5—8.

137. Ч. Ч. Валиханов по отзывам русских и западноевропейских ученых. — Вестн. АН КазССР, 1966, № 10, с. 16—41.

1967

138. Алғашқы өрлеу. [М. Әуезовтің туғанына 70 жыл толуына] — Лениншіл жас, 1967, 28 сент.
139. Қазақ этнографиясы хақында. — Қазақ әдебиеті, 1967 17 ноябрь.
140. Доисламская архитектура Казахстана. М., 1968.
141. Чокан Валиханов по отзывам русских современников. — Вопросы истории, 1967, № 4, с. 33—46.

1968

142. Журнал туралы бірер сөз. [«Жұлдыз» журналының 40 жылдығында]. — Жұлдыз, 1968, № 2, 22-б.
143. Зерттеле берер тақырып. [М. Мағауинның «Қобыз сарыны» атты кітабы туралы]. — Қазақ әдебиеті, 1968, 8 июнь.
144. Значительный вклад в советскую историографию. [О кн.: История Узбекской ССР, 3-е изд. Ташкент, 1967, т. 1. С древнейших времен до середины XIX века. 770 с.]. — Вестн. АН КазССР, 1968, № 10, с. 68—73. [Совместно с М. К. Кадырбаевым и В. Я. Басиным].
145. Предисловие. — В кн.: Ч. Ч. Валиханов. Собрание сочинений в пяти томах. Алма-Ата, 1968, т. 4, с. 5—14.

1969

146. Әрі жарқын бейне, әрі халықтың сүйген ұлы. [Қ. И. Сәтбаевтың 70 жасқа толуына]. — Қазақстан мектебі, 1969, № 4, 82—90-б.
147. Ғылымға жүгінген жөн. — Білім және еңбек, 1969, № 10, 22—23-б.
148. Халық ұлы [Қ. И. Сәтбаев туралы]. — Қазақстан әйелдері, 1969, № 4, 20—21-б.

1970

149. Дана Қорқыт туралы. — Лениншіл жас, 1970, 20 янв.
150. Жас Абайдың фотобейнесі. — Қазақ әдебиеті, 1970, 20 окт.
151. Сарыағашта курорт бар. — Соц. Қазақстан, 1970, 23 янв. [Басқалармен бірге].
152. Шоқан Қашғар саяхатына жүрер алдында. — Көкшетау правдасы, 1970, 31 янв.
153. Научное наследие Чокана. — Степной маяк, 1970, 31 янв.
154. Неизвестные письма Чокана Валиханова. [Вступит. статья,

публикация и комментарии]. — Изв. АН КазССР. Сер. обществ., 1970, № 6, с. 61—64. [Совместно с Н. П. Ивлевым].

1971

155. Абайдың «Жаңа закон» деген өлеңі туралы. — Жалын, 1971, № 4, 91—92-б.

156. Ақан сері жайлы жаңа деректер. — Жалын, 1971, № 5, 115—123-б.

157. Жаяу Мұсаның жас кезі. — Қазақ әдебиеті, 1971, 16 июль.

158. Шарықтаған ғылым ордасы. [ҚазССР Ғылым акад.]. — Қазақстан мұғалімі, 1971, 17 июнь.

159. Шоқан және «Манас». «Манас» жырының Шоқан жазып алған нұсқасы туралы зерттеу / Ред. басқарған М. Мағауин. Алматы: Жазушы, 1971. 164 б.

1972

160. Абақ керей. [Орта жүзге кіретін керей ұлысының бір тайпасы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 20-б.

161. Абдал — Кіші жүздің таз руына кіретін бір атасы. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 21-б.

162. Абылайкит. [1654 ж. қалмақтың жасатқан сарайы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 36-б.

163. Аза. [Өлген кісіні ардақтаудың бір түрі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 127-б.

164. Айбике. [Орта жүз арғын ішіндегі қаракесек руының бір атасы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 161-б.

165. Айдабол. [Арғын ішіндегі сүйіндік руының бір атасы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 163-б.

166. Аймағамбет ұста. [Атақты халық шебері]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 167-б.

167. Айса ұлы Әмет — тарихи көне дастан. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 177-б.

168. Айболат күмбезі. XII—XIII ғасырда қыпшақ заманында тұрғызылған. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 179-б.

169. Айтолқын. [Ерте заманда болған батыр қыз туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 180-б.

170. Ақбастау сын тастары. Қола дәуіріндегі тікесінен қойылған зәулім гранит тастар. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 202-б.

171. Ақбикеш. [Қазақ аңыздарындағы ару қыз туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 204-б.

172. Ақбұйым. [Ұлы жүз құрамындағы жалайыр ұлысының бір атасы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 204-б.

173. Ақмола. [Аққайрақ тастан жасалған ескерткіш белгілер]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 212-б.

174. Ақсу-Аюлы кешені. [Қола дәуірінің мәдениет, тұрмысын сипаттайтын белгі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 219-б.

175. Ақсүмбе — орта ғасырдағы қарауыл қарайтын биік мұнара. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 220-б.

176. Ақтаз. [Найман тайпасының бағаналы саласына кіретін бір руы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 221-б.

177. Ақтау қорғаны. [Кенесары көтерілісі кезінде тұрғызған қамал]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 223-б.

178. Ала күшік — халық ойыны. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 245-б.

179. Алаш, Алаш мыңы. [Ежелгі қазақ тайпалары]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 247-б.

180. Алаша. [Байұлы тайпасының бір руы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 248-б.

181. Алаша хан. [Халық арасына кең тараған тарихи аңыз]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 248-б.

182. Алаша хан күмбезі. [X—XI ғ. салынған]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 248-б.

183. Алтай. [Арғынға жататын қуандық руының бірі туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 292-б.

184. Алтыбай күмбезі. [XVIII ғ. Алтыбай батырға арналған ескерткіш туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 299-б.

185. Алтын Айдар. [Қазақтың ертегі жырларындағы жауынгерлердің ардақты аты]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 300-б.

186. Алтын қабақ. [Садақ тартқыш жігіттердің бәсеке сайысы туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 301-б.

187. Алып. [Ежелгі түркі тайпаларының арасында қолбасшы ерлерге берілетін ардақты ат]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 311-б.

188. Аманбай дуалы — жан-жағын мықты қабырғамен қоршаған бекініс қыстақ. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 324-б.

189. Андас. [Жалайыр тайпасының шумағынан тараған бір руы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 374-б.

190. Апай төс. [Тау бөктеріндегі жерлер]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 414-б.

191. Ара ай, арай. [Қазақ календары бойынша шонь айын айтады]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 422-б.

192. Арғанаты. [Тас мүсіндер туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 450-б.

193. Арғын — Орта жүз құрамына кіретін алты арыс елі. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 450-б.

194. Арқан аттау — қазақтың халық ойыны. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 462-б.

195. Арқанкерген. [Тарбағатай тауы мен Сақсан өзенінің арасындағы тас қамалдың іргесі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 462-б.

196. Артықбаев Сәрсекей. [Революциядан бұрынырақ жасаған қазақ ақыны]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1-т., 1972, 482-б.

197. Асанқожа күмбезі. [Қарағанды обл., Жезді ауданы, Кенгір өзенінің бойындағы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 502-б.

198. Астана. [Ақтөбе обл., Қобда ауданы Қарасу өзенінің ұлы Қобдаға құятын сағасындағы жер]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 521-б.

199. Астау қопа. [Қарақұмдағы атақты жайылым өрісі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 522-б.

200. Атасу қыстағы. [Қола дәуірінде пайда болған Қарағанды обл., Жаңаарқа ауданы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 543-б.

201. Атпа. [Қазақ егіншілерінің жер суару әдісінің бір түрі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 563-б.

202. Атығай. [Арғын тайпасының Орта жүздегі бір саласы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 566-б.

203. Атыз. [Барлық суаратын егіс танабының шахмат түрінде

жасалған көрінісі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 566-б.

204. Ауыз үй — сырттан кіріп келгендегі алғашқы бөлме. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 581-б.

205. Аяққамыр. [Қыпшақ заманынан келе жатқан көне архитектура туралы ескерткіш]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1972, 1-т., 638-б.

206. Жамал Қаршы [XIII ғасырда өмір сүрген ғалым, тарихшы, жазушы]. — Жалын, 1972, № 2, 136—141-б.

207. Үлкен еңбектің ірі адымы. [Қазақ совет энциклопедиясы бірінші томының жарыққа шығуына байланысты мақала]. — Қазақ әдебиеті, 1972, 19 май.

208. О художественном наследии Чокана Валиханова. — В кн.: Валиханов Ч. Ч. Собрание сочинений. Алма-Ата, 1972, т. 5, с. 5—28.

1973

209. Әнжі. [Жауыр ат жарасының аузы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 42-б.

210. Баба Ата. [Қыпшақ-қарағандар дәуіріндегі ескі кент]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 62-б.

211. Баба Сұлтан. [Халел сұлтанның баласы Наурыз — Ахметтің немересі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 64-б.

212. Баба Түкті Шашты Әзіз — қазақтың ауыз әдебиетінде жиі ұшырайтын бейнелердің бірі. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 64-б.

213. Бағана — тіреу, аша, үйдің тіреуі. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 71-б.

214. Бағаналы. [Орта жүз құрамындағы найман тайпасының үлкен бір тарауы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 72-б.

215. Байтақ. [Монғол дәуірінен бұрынғы сәулет өнерімен жасалған күмбез]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 96-б.

216. Байторыұлы Талпақ — қазақ халқының атақты сәулетшісі. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 96-б.

217. Байырғы түрік өнері — [VI—VIII ғасырдағы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 100-б.

218. Бақшасарай. [Украин ССР-інің Қырым обл., Бақшасарай ауданының әкімшілік орталығы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 113-б.

219. Бақырған. [XII ғ.-дың екінші жартысында шыққан, ойшыл ғұлама ақын]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 115-б.

220. Балапан [Омбыда шыққан қолжазба журнал]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 124-б.

221. Баласағұн — Шу алабындағы ертедегі түрік қаласы. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 124-б.

222. Балбал — ескі түркі жазуларында кездесетін тарихи, мәдени сөз. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 126-б.

223. Балғалы. [Ұлы жүз жалайыр тайпасының бір атасы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 128-б.

224. Балғасын. [Қыпшақ заманында тұрғызылған сәулетті күмбездің бірі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. 1973, 2-т., 128-б.

225. Балдақ. [Саусаққа салатын әшекей, жүзік]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 128-б.

226. Балталы. [Орта жүз құрамындағы найманнан тараған бір ата]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 139-б.

227. Балық. [Орхон—Енисей ескі түркі жазуында кездесетін мәдени сөз]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 142-б.

228. Барақ хан. [Ақ Орда ханы Шыңғыс хан әулетінен шыққан]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 163-б.

229. Барақ хан, Наурыз Ахмедхан. [Самарқанд ханы Шайбани әулетінен шыққан]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 163-б.

230. Баршынкент. [Орта ғасырда Сыр бойында болған қазіргі Қызылорда обл., Сырдария өзенінің оң жағасындағы атақты қалалардың бірі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 176-б.

231. Башадар. [Көшпелі тайпалардың мәдениетін сипаттайтын Алтай тауындағы қорымдардың бір тобы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 212-б.

232. Башыр хан. [Үш жүздің соңғы ханы, Қайып ханның әкесі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 201-б.

233. Баянауыл округі [Патша үкіметінің қазақ даласында ұйымдастырған әкімшілік орындарының бірі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 220-б.

234. Бәдіз. [Орхон жазуы бойынша жасалған тас мүсіндер].

- E:\alikei+alikei\111 page 51
- Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 222-б.
235. Бәдізші. [Тас мүсін жасаушы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 222-б.
236. Бәсентиін. [Орта жүз құрамындағы арғын тайпасына кіретін момыннан тараған бір ата]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 225-б.
237. Бегендік. [Орта жүз құрамындағы арғын тайпасына кіретін мейрам руының бір атасы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 227-б.
238. Беғазы мәдениеті. [Қола дәуірінің соңғы кезіндегі мәдениеті туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 226-б.
239. Бекшораұлы Сәрдәлі. [XIX ғ.-дың орта кезіндегі суретші, әрі қоғам қайраткері]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 246-б.
240. Белеңана — қыпшақ заманында салынған атақты сарайдың орны. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 252-б.
241. Белослюдов А. Н. Қазақ фольклорын жинаушы, этнограф. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 272-б.
242. Белослюдов В. Н. Орыс суретшісі, әрі ғалым. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 272-б.
243. Бердібек. [Алтын Орда ханы Жәнібектің баласы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 291-б.
244. Берікқара. [Қарағанды обл., Қарқаралы ауданы, Нұркен Әбдіров атындағы совхоз жеріндегі Тоқырауын өзенінің бас жағындағы күміс, қорғасын, мыс шығарған ескі кен орны]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 307-б.
245. Бесбалық. [Бірнеше қаланың құрамы туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 308-б.
246. Бесбошан. [Орта жүз арғын тайпасына кіретін қаракесек руының бір тарауы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 308-б.
247. Бесоба. [Қыпшақ дәуіріндегі күмбездерінің бір тобы туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 310-б.
248. Бесшоқы — ескі кен орындары. [Қарағанды обл., Шет, Қарқаралы аудандарындағы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 313-б.
249. Бесіктас. [Қола дәуірінен қалған қабір тастары туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 313-б.
250. Биебау. [Көкорай шалғын, шөбі әдемі қоныс орны тура-

лы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 327-б.

251. Болған ана — қыпшақ заманында тұрғызылған мавзолей. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 393-б.

252. Босаға аттар. [Қалыңдығын алуға келгенде жасайтын ертедегі әдет-ғұрыптың бір түрі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 422-б.

253. Ботағай, Бытығай. [Бұрынғы Ақмола аймағында, Қорғалжын ауданының маңындағы күмбез туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 426-б.

254. Бөгенбай батыр. [Абылай заманындағы қолбасшы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 435-б.

255. Бөгенбай батыр. [XVIII ғ., жоңғар шапқыншылығына қарсы күрескен батыр туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 435-б.

256. Бөкей. [Орта жүздің сұлтаны]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 438-б.

257. Бөкей хан. [Бөкей ордасының ханы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 440-б.

258. Бөкен жарғақ — ерлердің сырт киімі. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 441-б.

259. Бурабай кенші. [Қазақтың ежелгі тайпалары жасаған өпердің бірі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 492-б.

260. Бура-қотан — ұлттық ойын. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 492-б.

261. Бұғра хан. [Орта Азиядағы Қарахан әулеті билеушілерінің жалпы лауазымы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 516-б.

262. Бұйда пышақ — қарудың бір түрі. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 519-б.

263. Бүркітші. [Бүркіт ұстайтын аңшы туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 545-б.

264. Білте мылтық. Мақта білтемен от алатын. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 2-т., 551-б.

265. Диваев Әбубәкір Ахметжанұлы. [Фольклорист совет ғалымы туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1973, 3-т., 568-б.

1974

266. Домбауыл кешені. [Орталық Қазақстанда көп тараған сәулет өнері ескерткіштері туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 12-б.

267. Дулат. [Қазақтың Ұлы жүз құрамына жататын ірі тайпаларының бірі туралы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 41-б.

268. Дың. [Ислам дәуірінен бұрын Сахарада болған сәулетті құрылыстың бір түрі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 60-б.

269. Едіге тауындағы тас мүсіндер. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 105—106-б.

270. Еламанұлы Серәлі [Атақты қазақ сәулетшілерінің бірі]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 120-б.

271. Ерден күмбезі. [Жезқазған обл., Ұлытау қыстағының жайындағы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 156—157-б.

272. Ерейментау — тас мүсіндері. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 158-б.

273. Ерубай күмбезі. [Жезқазған обл., Жаңаарқа ауд., Ташкент пен Петропавлға баратын ескі керуен жолының үстінде]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 174-б.

274. Жамал Қаршы. [Абул-Фазыл ибн Мұхаммед ғалым, тарихшы жазушы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 245-б.

275. Жандәулеттің қызыл үйі — қазақ сәулет өнерінің ежелгі үлгісімен салынған тұрғын үй. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 264-б.

276. Жансейіт күмбезі. [Жезқазған обл., Жезді ауданындағы Қаракенгір өзенінің бойындағы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 269-б.

277. Жекешат тас мүсіні. [Жезқазған обл., Шет ауданындағы ескерткіш тас]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 362-б.

278. Жошы хан күмбезі. [Жезқазған қаласы, Кеңгір өзенінің сол жақ жағасындағы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 481-б.

279. Жұбанана күмбезі. [Жезқазған обл., Жаңаарқа ауданындағы «Жеңіс» совхозына таяу, Сарысу өзенінің оң жағасындағы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 491-б.

280. Жұманның қызыл үйі. [Жезқазған обл., Сарыкенгір совхозына таяу, Сарыкенгір өзенінің бойындағы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 504-б.

281. Жүзден күмбезі. [Жезқазған обл., Жезді ауданындағы Қаракенгір өзені бойындағы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 521-б.

282. Жылысай тас мүсіндері. [Қарағанды облысындағы]. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 4-т., 547-б.

283. Жезқазған — көне металлургия ошағы. — Жезқазған туы, 1974, 2 март.

284. Келі — келсап — тары, бидай дақылдарын түйетін құрал. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 5-т., 350-б.

285. Киіз үй. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1974, 5-т., 456—457-б.

286. Ұлы мақсат биігінде. — Соц. Қазақстан, 1974, 9 май.

1975

287. Қасым ханның қасқа жолы. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1975, 6-т., 541—542-б.

288. «Манас» — қырғыздың батырлық эпосы. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1975, 7-т., 440—441-б.

1976

289. [О кн.: Шалабаев В. История казахского романа: Учебн. пособие для студентов. Алма-Ата, 1975]. — Казахст. правда, 1976, 30 дек. [Совместно с Т. Қожакеевым].

1977

290. Жадымда қалған жақсы күндер. [М. Әуезов жайында очерк]. — Жұлдыз, 1977, № 9, 142—149-б.

291. Миллиондар мәртебесі. — Қазақ әдебиеті, 1977, 21 окт.

1978

292. Нева нұры. — Лениншіл жас, 1978, 23 май.

293. Шежіре, қазақ шежіресі. — Кітапта: Қазақ совет энциклопедиясы. Алматы, 1978, 12-т., 231—232-б.

294. Предисловие. — В кн.: Есенберлин И. Кочевники: Ист. трилогия. М., 1978, с. 5—8.

1979

295. Бегазы-дандыбаевская культура Центрального Казахстана. Алма-Ата, 1979. 360 с.

1980

296. Бағалы еңбек. [Хозяйство казахов на рубеже XIX—XX вв. Материалы к ист.-этногр. атласу / Отв. ред. Г. Ф. Дахшлейгер. Алма-

E:\alikei+alikei1.tif page 55
Ата, 1980 кітабы туралы]. — Соц. Қазақстан, 1980, 14 авг. [У. Шалкеновпен бірге].

297. Шежіре жырлар сыр шерткен. — Соц. Қазақстан, 1980, 23 март.

298. Шоқанның жарияланбаған ойлары. — Қазақ әдебиеті, 1980, 4 янв.

299. К вопросу о социальной структуре тарханных грамот и пейза. — В кн.: История материальной культуры Казахстана. Алма-Ата, 1980, с. 3—13.

1981

300. Күміс сандық құпиясы. — Қазақ әдебиеті, 1981, 1 янв.

301. Из истории изучения древней культуры Казахстана: [Археологические аспекты]. — Изв. АН КазССР. Сер. обществ. наук, 1981, № 6, с. 32—34.

302. Этнографическая наука на службе общества: Интервью с акад. А. Х. Маргуланом / Записал Н. Э. Масанов. — Изв. АН КазССР. Сер. обществ. наук, 1981, № 1, с. 25—28.

1982

303. Ақын туған орта. [Абай туралы жаңа деректер]. — Жұлдыз, 1982, № 4, 192—199-б.

304. «Қозы Көрпеш — Баян сұлудың» Абай нұсқасы. — Қазақстан мектебі, 1982, № 3, 75—78-б.

305. Қорқыт ата туралы. — Білім және еңбек, 1982, № 11, 13—15-б.

306. Қорқыт туралы жазбалар. — Қазақ әдебиеті, 1982, 12 ноябрь.

307. Шоқан туралы естеліктер. — Қазақ әдебиеті, 1982, 2 апр.

1983

308. Ең ескі дәуірдегі халықтың аңыздары. Ер Төстік, Ақкөбек, Құламерген т. б. [жайлы зерттеулер, деректер]. — Жұлдыз, 1983, № 5, 170—178-б.

309. Қозы Көрпеш — Баян сұлу кешені. — Жұлдыз, 1983, № 2, 163—172-б.

310. Қорқыт ата өмірі мен әфсаналары. — Жұлдыз, 1983, № 3, 139—166-б.

311. [Выступление на сессии Общего собрания АН КазССР 7 апр. 1983 г. об издании произведений Ч. Ч. Валиханова]. — Вестн. АН КазССР, 1983, № 6, с. 25—26.

Ә. Х. МАРҒҰЛАНЫҢ РЕДАКЦИЯСЫМЕН ШЫҚҚАН КІТАПТАР

КНИГИ, ИЗДАНИЕ ПОД РЕДАКЦИЕЙ А. Х. МАРҒУЛАНА

312. Акишев К. А., Кунеев Г. Л. Древняя культура саков и усуней долины реки Или / Отв. ред. А. Х. Маргулан. Алма-Ата: Изд-во АН КазССР, 1963. 298 с. (Ин-т истории, археологии и этнографии им. Ч. Ч. Валиханова).

313. Аргынбаев Х. А. Қазақ халқындағы семья мен неке. [Тарихи этнографиялық шолу. Тит. бет артында жауапты ред. Ә. Х. Марғұлан]. Алматы: Ғылым, 1973. 327 б.

314. Аргынбаев Х. А. Қазақтың мал шаруашылығы жайында этнографиялық очерк / Жауапты ред. Ә. Х. Марғұлан. — Алматы: Ғылым, 1969. 170 б.

315. Валиханов Ч. Ч. Избранные произведения / Под ред. А. Х. Маргулана. Алма-Ата: Казгослитиздат, 1958. 643 с., 1 л. портр. (АН КазССР).

316—319. Валиханов Ч. Ч. Собрание сочинений в пяти томах / Редкол.: А. Х. Маргулан (отв. ред.) и др. Алма-Ата: Изд-во АН КазССР, 1961, т. 1—3, 5. 196 с.

Т. 1. 1961. 777 с., с ил., 1 портр.

Т. 2 / Редкол.: А. Х. Маргулан (отв. ред.) 1962. 795 с., с ил., 1 л. карт.

Т. 3. 1964. 663 с.

Т. 5. Графическое наследие / Редкол.: А. Х. Маргулан и др. 141 с. (АН КазССР. Ин-т истории, археологии и этнографии им. Ч. Ч. Валиханова).

320. Вопросы этнографии и антропологии Казахстана: [Сб. статей] / Редкол.: А. Х. Маргулан и др. Алма-Ата: Изд-во АН КазССР, 1962. 192 с. (АН КазССР. Труды Ин-та истории, археологии и этнографии им. Ч. Ч. Валиханова. Т. 16).

321. Ежелгі мәдениет куәлары / Ред. басқарған және алғы сөзін жазған Ә. Марғұлан. Алматы: Қазақстан, 1966. 212 б.

322. История Казахской ССР с древнейших времен до наших

дней. В 5-ти т. / Глав. редкол.: А. Х. Маргулан и др. Алма-Ата: Наука, 1979, т. 1 (АН КазССР. Ин-т истории, археологии и этнографии имени Ч. Ч. Валиханова).

Т. 2. Развитие феодальных отношений. Образование казахской народности и Казахского ханства / Редкол. тома: А. Х. Маргулан и др. 1979. 424 с., с ил., карт. Библиогр.: 119 назв.

323. Исхаков Т. М. Этнографическое изучение уйгуров Восточного Туркестана русскими путешественниками второй половины XIX в. / Отв. ред. А. Х. Маргулан. Алма-Ата: Наука, 1975. 136 с. (АН КазССР. Отд. уйгуроведения при Ин-те языкознания).

324. Культура и быт казахского колхозного аула / Отв. ред.: А. Х. Маргулан и др. Алма-Ата: Наука, 1967. 303 с., с ил. 5 л. ил. (АН КазССР. Ин-т истории, археологии и этнографии им. Ч. Ч. Валиханова).

325. Қазақ әдебиетінің тарихы. Алматы: ҚазССР Ғылым акад. бас. 1960. (ҚазССР Ғылым акад. М. О. Әуезов атындағы Әдебиет және өнер ин-ты).

Т. 1. 1-кітап. Қазақ халқының ауыз әдебиеті [Ред. коллегия: А. Х. Маргулан и др.]. 1960. 740 б.

326. Мендикулов М. М. Памятники архитектуры полуострова Мангышлака и Западного Устюрта / Отв. ред. А. Х. Маргулан. Алма-Ата: Изд-во АН КазССР, 1956. 42 с. Библиогр.: 33 назв.

327. Сұбханбердина Ү. Қазақтың революциядан бұрынғы мерзімді баспасөзіндегі материалдар. Мазмұндалған библиогр. көрсеткіш. 2-бөлім / Жалпы ред. басқарған Ә. Х. Марғұлан. Алматы: ҚазССР Ғылым акад. бас., 1963. 292 б. [Қаз. ССР Ғылым акад. Орталық ғылыми кітапхана].

328. Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиетінің қалыптасу кезеңдері. [Ерте дәуірден XIX ғасырдың аяғына дейін / Ред. басқарған Ә. Х. Марғұлан. Алматы: Қазақстан, 1967, 384 б., суретті.

329. Этнография: (Сб. статей) / Редкол.: А. Х. Маргулан и др. Алма-Ата: Изд-во АН КазССР, 1959. 246 с., с ил. и карт., 7 л. ил. (АН КазССР. Труды Ин-та истории, археологии и этнографии. Т. 6).

Ә. Х. МАРҒҰЛАНЫҢ ҒЫЛЫМИ БАСҚАРУЫМЕН ҚОРҒАЛҒАН КАНДИДАТТЫҚ ДИССЕРТАЦИЯЛАР

КАНДИДАТСКИЕ ДИССЕРТАЦИИ, ВЫПОЛНЕННЫЕ ПОД НАУЧНЫМ РУКОВОДСТВОМ А. Х. МАРГУЛАНА

1. А к а т а е в С. Н. Культ предков у казахов и его этногенетические и историко-культурные истоки. Алма-Ата, 1973.
2. А к ы н ж а н о в С. М. Кипчаки и их политические взаимоотношения с Хорезмом в XI — начале XIII вв. Алма-Ата, 1973.
3. А р с л а н о в а Ф. Х. Археологические памятники Среднего Прииртышья. Алма-Ата, 1963.
4. И с х а к о в Г. М. Этнографическое изучение уйгуров Восточного Туркестана русскими путешественниками. (Вторая половина XIX в. Ч. Ч. Валиханов, Н. М. Пржевальский, Г. Е. Грумм-Гржимайло, М. В. Певцов, В. И. Роборовский). Алма-Ата, 1970.
5. М у к а н о в М. С. Этнический состав и расселение казахов Среднего жуза. Алма-Ата, 1972.
6. М у к а н о в а Г. А. Молочное хозяйство казахов в дореволюционный период: (Историко-этнографическое исследование). Алма-Ата, 1970.
7. К а д ы р б а е в М. Қ. Памятники кочевых племен Центрального Казахстана (VII в. до н. э. — VI в. н. э.). Алма-Ата, 1959.

Ә. Х. МАРҒҰЛАННЫҢ АУДАРМАЛАРЫ

ПЕРЕВОДЫ А. Х. МАРГУЛАНА

1. Диккенс Ч. Бастилия тұтқыны. Қызылорда, 1932, 25 б.
2. Валиханов Ч. Ч. О Кашгаре и его прекрасных чаукенах. (Очерк). — Простор, 1963, № 1, с. 102—103.
3. Куприн А. И. Шахтада. [Әңгіме. Балалар үшін]. Қызылорда, 1931, 20 б.
4. Көкетайдың асына сауап айту. [«Манас» жырының Шоқан жазып алған нұсқасынан үзінді. Қырғызшадан аударған]. — Қазақ әдебиеті, 1965, 4 июнь.
5. Көкетайдың ертегісі. «Манас» жырының Шоқан жазып алған бөлігі. Алматы, 1973. 111 б. Қырғызшадан аударған.
6. Мамин-Сибиряк Д. Н. Асыранды құс: [Әңгіме. Балалар үшін]. Қызылорда, 1932, 22 б.
7. Манас. Қазақ тіліне аудару, алғы сөзі мен комментарийларын жазу. — ҚазССР Ғылым академиясының Хабаршысы, 1965, № 8, 22—29-б.
8. Серафимович А. Торғай түні. Қызылорда, 1931, 23 б.
9. Уәлиханов Ш. Қашғардың қаракөз сұлулары. [Әңгіме]. — Жұлдыз, 1962, № 7, 147—149-б.
10. Чернышевский Н. Г. Поэзия туралы Аристотель шығармасы. — Әдебиет және искусство, 1939, № 10, 15—31-б.

ЕҢБЕКТЕРДІҢ АЛФАВИТТІК КӨРСЕТКІШІ

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ТРУДОВ

- Абай қолжазбасы 102
Абайдың «Жаңа закон» деген өлеңі туралы 155
Абайдың жаңадан табылған қолжазбалары 60, 61
Абайдың Ленинградтағы қолжазбасы 71
Абайдың інісі Халиуллаға жазылған үш хат 82
Абақ керей 160
Абдал — Кіші жүздің таз руына кіретін бір атасы 161
Абылайкит [1654 ж. қалмақтың жасатқан сарайы] 162
Адай елінде 2
Аза 163
Айбике 164
Айдабол 165
Аймағамбет ұста 166
Айса ұлы Әмет — тарихи көне дастан 167
Айтболат күмбезі, XII—XIII ғасырда қыпшақ заманында тұрғызылған 168
Айтолқын 169
Ақан сері жайлы жаңа деректер 156
Ақбастау сын тастары 170
Ақбикеш 171
Ақбұйым 172
Ақмола 173
Ақсу-Аюлы кешені 174
Ақсүмбе — орта ғасырдағы қарауыл қарайтын биік мұнара 175
Ақтаз 176
Ақтау қорғаны 177
Ақын туған орта 303
Ала күшік — халық ойыны 178
Алаш, Алаш мыңы 179

- Алаша 180
Алаша хан 181
Алаша хан күмбезі 182
Алғашқы өрлеу 138
Алғы сөз 125
Алдыңда сенің ағаң бар 112
Алматы қаласының болашағы қандай болу керек 62
Алтай 183
Алтыбай күмбезі 184
Алтын айдар 185
Алтын қабақ 186
Алып 187
Аманбай дуалы — жан-жағын мықты қабырғамен қоршаған бекініс
қыстақ 188
Андас 189
Апай төс 190
Ара ай, арай 191
Арғанаты 192
Арғын — Орта жүз құрамына кіретін алты арыс елі 193
Арғынбаев Х. А. Қазақ халқындағы семья мен неке 313 (ред.)
Арғынбаев Х. А. Қазақтың мал шаруашылығы жайында этнография-
лық очерк 314 (ред.)
Арқан аттау — қазақтың халық ойыны 194
Арқанкерген 195
Артықбаев Сәрсекей 196
Архитектура туралы 57
Асанқожа күмбезі 197
Астана 198
Астау қопа 199
Атасу қыстағы 200
Атпа 201
Атығай 202
Атыз 203
Ауыз үй — сырттан кіріп келгендегі алғашқы бөлме 204
Аяққамыр 205
Аяулы азамат 126
- Әміре қайтып келді 1
Әнжі 209
Әр үйдің сырласы 14
Әрі жарқын бейне, әрі халықтың сүйген ұлы 196

- Баба Ата 210
Баба Сұлтан 211
Баба Түкті Шашты Әзіз — қазақтың ауыз әдебиетінде жиі ұшырай-
тын бейнелердің бірі 212
Бағалы еңбек 296
Баған — тіреу, аша, үйдің тіреуі 213
Бағаналы 214
Байтақ 215
Байторыұлы Талпақ — қазақ халқының атақты сәулетшісі 216
Байырғы түрік өнері 217
Бақшасарай 218
Бақырған 219
«Балапан» 220
Баласағұн — Шу алабындағы ертедегі түрік қаласы 221
Балбал — ескі түркі жазуларында кездесетін тарихи, мәдени сөз 222
Балғалы 223
Балғасын 224
Балдақ 225
Балталы 226
Балық 227
Барақ хан 228
Барақ хан, Наурыз Ахмедхан 229
Баршынкент 230
Башадар 231
Башыр хан 232
Баянауыл округі 233
Бәдіз 234
Бәдізші 235
Бәсентиін 236
Бөгазы мәдениеті 238
Бегендік 237
Бекшораұлы Сәрдәлі 239
Белеңана — қыпшақ заманында салынған атақты сарайдың орны 240
Белослюдов А. Н. Қазақ фольклорын жинаушы, этнограф 241
Белослюдов В. Н. Орыс суретшісі, әрі ғалым 242
Бердібек 243
Берікқара 244
Бесбалық 245
Бесбошан 246
Бесоба 247
Бесшоқы 248
Бесіктас 249

- Биебау 250
Болған ана — қыпшақ заманында тұрғызылған мавзолей 251
Босаға аттар 252
Ботағай, Бытығай 253
Бөгенбай батыр 254, 255
Бөкей 256
Бөкей хан 257
Бөкен жарғақ — ерлердің сырт киімі 258
Бурабай кенші 259
Бура-қотан — ұлттық ойын 260
Бұғра хан 261
Бұйда пышақ — қарудың бір түрі 262
Бүркітші 263
Білте мылтық 264
Бірыңғай жазу туралы 8
- Геройлық жыр тудырудың бірінші дәуірі 24
- Ғылымға жүгінген жөн 147
Ғылымдағы алғашқы жарық жұлдыз 89
- Дана Қорқыт туралы 149
Декабристер көтерілісінің маңызы 25
Диваев Әбубәкір Ахметжанұлы 265
Домбауыл кешені 266
Дулат 267
Дың 268
- Едіге тауындағы тас мүсіндер 269
Ежелгі мәдениет куәлары 321 (ред.)
Еламанұлы Серәлі 270
Ең ескі дәуірдегі халықтың аңыздары 308
Ерден күмбезі 271
Ерейментау — тас мүсіндері 272
Ертедегі орыс архитектурасы 58
Ерубай күмбезі 273
- Жадымда қалған жақсы күндер 290
Жазу мәселесі 4, 13
Жамал Қаршы [XIII ғасырда өмір сүрген ғалым, тарихшы, жазушы]
206, 274

Жандәулеттің қызыл үйі — қазақ сәулет өнерінің ежелгі үлгісімен
салынған тұрғын үй 275
Жансейіт күмбезі 276
Жаңа әліпті телеграфқа үйлестіру жайында 9
Жас Абайдың фотобейнесі 150
Жас дәурен 105
Жаяу Мұсаның жаңадан табылған өлендері 95
Жаяу Мұсаның жас кезі 157
Жезқазған — көне металлургия ошағы 283
Жекешат хан күмбезі 277
Жер болған қалалар 83
Жетісудың географиясы мен тарихынан 84
Жошы хан күмбезі 278
Журнал туралы бірер сөз 142
Жұбанана күмбезі 279
Жұманның қызыл үйі 280
Жүзден күмбезі 281
Жүзеге асқан халық арманы 96
Жүректен шыққан жылы сөз 127
Жылысай тас мүсіндері 282

Зер салындар, зерттеңдер 97
Зерттеле берер тақырып 143

Келі — келсап — тары, бидай дақылдарын түйетін құрал 284
Киіз үй 285
Көкшетауға шыққан өсімдік зерттейтін экспедиция 5
Көне заман куәлары 90
Көне мазарлар сырынан 128
Көне ұйғыр мәдениеті 38
Күміс сандық құпиясы 300

Қазақ әдебиеті фольклор 26
Қазақ әдебиетінің тарихы 325 (ред.)
Қазақ халқының XV—XVII ғасырлардағы мәдениеті 72
Қазақ халқының сәулет өнері 106
Қазақ этнографиясы хақында 139
Қазақстан жайында кітап керек 6
Қазақстан халықтары мен тайпаларының VI—VII ғасырлардағы мә-
дениеті 73
Қазақтың тарихшысы Мәшһүр-Жүсіп Көпеевтің әдеби мұрасы 19
Қасым ұста 64

Қасым ханның қасқа жолы 287

«Қозы Көрпеш — Баян сұлудың» Абай нұсқасы 304

Қозы Көрпеш — Баян сұлу кешені 309

Қорқыт ата өмірі мен әфсаналары 310

Қорқыт ата туралы 305

Қорқыт-күйші 35

Қорқыт туралы жазбалар 306

Қытай архитектурасы 59

Мақаш қоюдағы жиналыс 7

«Манас» — қырғыздың батырлық эпосы 288

«Манастың» Шоқан жазып алған нұсқасы табылды 113

Миллиондар мәртебесі 291

Мир-Алишер Навои және оның қазақ мәдениетінің тарихына кө
қарасы 27

Мойынкүм бойында 65—66

Музыка өнері 3

Мұхаммед-Хайдар — қазақтың тұңғыш тарихшысы 28

Мұхаммед-Хайдар Дулати 103

Мынау пән атаулары дұрыс па? 10

Н. М. Пржевальский — ұлы жиһанкез 41

Нева нұры 292

Осы пән атауларына қарсылық білдірген кісілер, өз жобаларын ұсы
нуын сұраймыз 11

Отырар қаласы 114

Отырар қаласының орны 98

Сақына өнері туралы 17

Сапарға шығар алдында 115

Сарыағашта курорт бар 151

Советтік Қазақстанның бейнелеу көркем өнері 49

Суворов орыс халқының данышпан әскербасы 29

Сұбханбердина Ү. Қазақтың революциядан бұрынғы мерзімді баспа
сөзіндегі материалдар 327 (ред.)

Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиетінің қалыптасу кезеңдері 328 (ред.)

Тарих тебіренеді 129

Тарихи белгілер 66

Ұлы трубадур Жамбыл 30

- Ұлытау төңірегіндегі тас мүсіндер 130
- Үлкен еңбектің ірі адымы 207
3500 жыл бұрын 67
- Халық жырын туғызудағы мотивтер 16, 20
Халиуллаға Абайдың жазған хаттары 85
Халық ұлы 148
Хұсайын Файзахановтың Шоқанға екі хаты 116
- Чех ғалымы — қазақ әдебиетінің зерттеушісі 107
- Шарықтаған ғылым ордасы 158
Шежіре жырлар сыр шерткен 297
Шежіре, қазақ шежіресі 293
Шоқан жазып алған «Манас» жыры 117
Шоқан және «Манас» 159
Шоқан — қазақтың тұңғыш ғалымы 99
Шоқан Қашғар саяхатына жүрер алдында 152
Шоқан туралы естеліктер 307
Шоқан туралы тың деректер 108
Шоқан Уәлиханов — Орта Азия халықтарының тарихын зерттеуші 31
Шоқан Уәлихановтың әдеби мұралары 79
Шоқанның белгісіз жазбалары 74
Шоқанның жаңадан ашылған досы — Хұсайын Файзаханов және оның Петербордан жазған хаттары 118
Шоқанның жаңадан табылған мағлұматтары 75
Шоқанның жаңадан табылған хаттары 91
Шоқанның жарияланбаған ойлары 298
Шығыс жұлдызы 119
- Ыбырайдың үш хаты 109
- Эпос жыры туралы 21
- Абай и народовольцы 18
Акишев К. А., Кунаев Г. Л. Древняя культура саков и усуней долины реки Или 312 (ред.)
Археологические работы и находки на территории Казахской ССР [с 1926 по 1946 гг.] 42
Археологические разведки в бассейне р. Сарысу 39
Археологические разведки в Центральном Казахстане (1946) 43

Архитектура Казахстана 86

Архитектурные памятники в долине р. Кенгир 40

Архитектурные памятники рр. Кенгир и Сарысу 47

Бегазы-дандыбаевская культура 131

Бегазы-дандыбаевская культура Центрального Казахстана 295

Бессмертное наследие 120

Валиханов как художник 50

Валиханов Ч. Ч. Избранные произведения 315 (ред.)

Валиханов Ч. Ч. Собрание сочинений в пяти томах Т. 1—3, 5 316—319 (ред.)

Введение: История археологического исследования Центрального Казахстана 132

Вопросы этнографии и антропологии Казахстана 320 (ред.)

Восстановление образа героя [Амангельды Иманова] 34

[Вступительная статья, публикации и примечания к очерку Ч. Валиханова «О Кашгаре и его прекрасных чаукенах»] 104

[Выступление] на сессии Общего собрания АН КазССР 311

Главнейшие памятники эпохи бронзы Центрального Казахстана 69

Доисламская архитектура Казахстана 140

Древние караванные пути через пустыню Бетпак-Дала 48

Древняя культура Центрального Казахстана 133

Едыге и Орак Мамай 22

Жизнь и деятельность Чокана Валиханова 80

Значительный вклад в советскую историографию 144

Из истории городов и строительного искусства древнего Казахстана 51

Из истории изучения древней культуры Казахстана 301

Историко-топографический фон восточной Бетпак-Далы 52

История Казахской ССР с древнейших времен до наших дней. Т. 2 322 (ред.)

Исхаков Г. М. Этнографическое изучение уйгуров Восточного Туркестана русскими путешественниками второй половины XIX в. 323 (ред.)

- К вопросу о социальной структуре тарханных грамот и пейзаже 299
К изучению памятников района рр. Сарысу и Улутау 44
Казахская юрта и ее убранство 110
Комментарии 101, 111
Культура и быт казахского колхозного аула 324 (ред.)
Культура казахского народа в XV—XVIII веках 76
Культура племен и народностей Казахстана в VI—XII веках 77
- Мендикулов М. М. Памятники архитектуры полуострова Мангышлак и Западного Устюрта 326 (ред.)
- Н. М. Пржевальский 56
Найманы 12
Научная работа исторического сектора казахского филиала АН СССР 32
Научно-исследовательская работа в Казахстане 23
Научное наследие Чокана 153
Неизвестные письма Чокана Валиханова 154
Некоторые итоги и перспективы археологического изучения Казахстана 45
Новые материалы о Чокане Валиханове 78
Новые материалы Чокана Валиханова 33
Новые письма Чокана Валиханова 92
- О географических названиях в Казахстане 15
[О кн.: Шалабаев В. История казахского романа] 289
О носителях древней поэтической культуры казахского народа 87
О характере и исторической обусловленности казахского эпоса 37
О художественном наследии Чокана Валиханова 208
Образ Каныша живет в наших сердцах 121
Оседлые поселения VIII—XIII вв. на северных склонах Каратау 46
Основные итоги археологических работ на территории Казахстана в 1955 году 70
Открытие новых памятников культуры эпохи бронзы Центрального Казахстана 93—94
Отрар 68
Отчет о работах Центрально-Казахстанской экспедиции 1947 года 53
Очерк жизни и деятельности Ч. Ч. Валиханова 100
- Предисловие 122, 136, 145, 294
Памятники андроновской культуры Центрального Казахстана 134
Плиточные ограды могильника Бегазы 54

Поселения и жилища 135

Раскопки погребения воина XIV века в долине реки Нуры 88

Тайны древнего города 123

Третий сезон археологической работы в Центральном Казахстане 55

Ч. Ч. Валиханов по отзывам русских и западноевропейских ученых 137

Чокан Валиханов 124

Чокан Валиханов и его Кульджинский дневник 81

Чокан Валиханов по отзывам русских современников 141

Экспедиция на родину батыра [Амангельды Иманова] 36

Этнографическая наука на службе общества 302

Этнография 329 (ред.)

БІРЛЕСІП ЖАЗҒАН АВТОРЛАРДЫҢ ЕСІМДЕР КӨРСЕТКІШІ

ИМЕННОЙ УКАЗАТЕЛЬ СОАВТОРОВ

Агеева Е. И. 42

Басин В. Я. 144

Басенов Т. 86

Жұмалнев Х. Ж. 26

Ивлев Н. П. 154

Кадырбаев М. Қ. 144

Кызласов Л. Р. 54

Қожакеев Т. 289

Мендикулов М. 86

Шалекенов У. 296

МАЗМҰНЫ

Оқырмандар есіне	5
Қазақ ССР Ғылым академиясының академигі Ә. Х. Марғұлан- ның өмірі мен қызметінің негізгі кезеңдері	7
Қазақ ССР Ғылым академиясының академигі Ә. Х. Марғұлан- ның ғылыми, педагогикалық және қоғамдық қызметі тура- лы қысқаша шолу	12
Қазақ ССР Ғылым академиясының академигі Ә. Х. Марғұлан- ның өмірі мен еңбектері туралы әдебиеттер	29
Ә. Х. Марғұланның 80 жас толуына байланысты жарияланған мақалалар	32
Еңбектердің хронологиялық көрсеткіші	33
Ә. Х. Марғұланның редакциясымен шыққан кітаптар	53
Ә. Х. Марғұланның ғылыми басқаруымен қорғалған кандидат- тық диссертациялар	55
Ә. Х. Марғұланның аудармалары	56
Еңбектердің алфавиттік көрсеткіші	57
Бірлесіп жазған авторлардың есімдер көрсеткіші	66

СОДЕРЖАНИЕ

К читателям	6
Основные даты жизни и деятельности академика Академии наук Казахской ССР А. Х. Маргулана	10
Краткий очерк научной, педагогической и общественной дея- тельности академика Академии наук Казахской ССР А. Х. Маргулана	21
Литература о жизни и трудах академика Академии наук Ка- захской ССР А. Х. Маргулана	29
Статьи, опубликованные к 80-летию А. Х. Маргулана	32
Хронологический указатель трудов	33
Книги, изданные под редакцией А. Х. Маргулана	53
Кандидатские диссертации, выполненные под научным руко- водством А. Х. Маргулана	55
Переводы А. Х. Маргулана	56
Алфавитный указатель трудов	57
Именной указатель соавторов	66

АЛЬКЕЙ ХАКАНОВИЧ МАРГУЛАН

Материалы к биобиблиографии ученых Казахстана

Редакторы: Л. Ф. Любенко, А. Досымбекова
Худ. редактор А. Б. Мальцев
Техн. редактор В. М. Муромцева
Корректоры Р. Аманбекова, Д. Абдулсадыкова

Сдано в набор 19.12.83. Подписано в печать 18.05.84. УГ14247.
Формат 70×108¹/₃₂. Бум. тип. № 1. Литературная гарнитура.
Высокая печать. Усл. п. л. 3. Уч.-изд. л. 3,4 (вклейка).
Тираж 500. Заказ 126. Цена 20 коп.

Издательство «Наука» Казахской ССР.
480100, Алма-Ата, Пушкина, 111/113.
Типография издательства «Наука» Казахской ССР.
480021, Алма-Ата, Шевченко, 28.